

Nr 1

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till narkotikastrafflag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet.

Genom en den 29 december 1967 dagtecknad proposition, nr 7 år 1968, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden och lagrådets protokoll,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) narkotikastrafflag,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 3 och 8 §§ lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 81 och 82 §§ lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt,
- 4) lag angående ändrad lydelse av 63 och 69 §§ lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,
- 5) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97),
dels anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till
- 6) förordning om ändring i narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704),
- 7) förordning med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler,
dels lämnat riksdagen tillfälle att avge yttrande med anledning av vad föredragande departementschefen anfört angående riktlinjerna för organisationen av vården av narkotikamissbrukare.

Propositionen har, såvitt avser riktlinjerna för organisationen av vården av narkotikamissbrukare, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till lagutskott. I sistnämnda del har propositionen behandlats av andra lagutskottet.

I samband med propositionen har andra lagutskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

- 1) de likalydande motionerna I: 746 av herr *Högström* och fru *Ohlsson, Lilly*, samt II: 956 av fru *Holmberg m. fl.*,
- 2) de likalydande motionerna I: 748 av herr *Strandberg* samt II: 955 av fru *Heurlin* och herr *Oskarson*,
- 3) de likalydande motionerna I: 749 av herrar *Sörenson* och *Svanström* samt II: 953 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*, samt
- 4) motionen I: 750 av herr *Tistad* och fru *Segerstedt Wiberg*.

Motionerna I: 746 och II: 956 samt I: 748 och II: 955 har hänvisats enbart till lagutskott, medan övriga motioner hänvisats till statsutskottet och lagutskott.

Statsutskottet behandlar den del av propositionen som hänvisats dit jämte motionsyrkanden i ämnet i utlåtande nr 37.

De av andra lagutskottet behandlade författningsförslagen är av följande lydelse.

1) Förslag

till

Narkotikastrafflag

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den som uppsåtligen tillverkar, saluhåller, överlåter eller innehar narkotika som avses i 1 § narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704) utan att vara berättigad därtill eller i strid mot villkor som gäller för tillstånd enligt narkotikaförordningen, dömes för *narkotikabrott* till böter eller fängelse i högst två år.

2 §.

Är brott som avses i 1 § att anse som ringa, skall för *narkotikaförseelse* dömas till böter.

3 §.

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, skall för *grovt narkotikabrott* dömas till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömning huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig art.

4 §.

För försök, förberedelse eller stämpling till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott som avser tillverkning, saluhållande eller överlåtelse dömes till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

5 §.

Har flera medverkat till brott enligt denna lag och avser brottet tillverkning, saluhållande eller överlåtelse gäller bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

6 §.

Narkotika som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt vinning av sådant brott skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt. Detsamma gäller förlag för sådant brott eller dess värde, när mottagande av förlaget utgör brott enligt denna lag.

Föremål som använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag eller dess värde får förklaras förverkat, om det är påkallat till förebyggande av brott eller eljest särskilda skäl föreligger.

Injektionsspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen och som påträffas hos någon som begått brott enligt denna lag eller i utrymme som disponeras av honom, skall, oavsett vem föremålet tillhör, förklaras förverkad, om det ej är uppenbart obilligt.

7 §.

Angående beslag av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt 6 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Bestämmelserna i 2 § 1 och 3 samt 3 § lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall äga motsvarande tillämpning då beslag skett av narkotika, injektionsspruta eller kanyl. Narkotika som tagits i beslag får dock ej förstöras innan socialstyrelsen underrättats och bestämt hur det skall förfaras därmed.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

2) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 och 8 §§ lagen den 30 juni 1960 (nr 418)
om straff för varusmuggling

Härigenom förordnas, att 3 och 8 §§ lagen den 30 juni 1960 om straff för varusmuggling¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år.

Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år eller, om smugglingen gällt narkotika som avses i 1 § narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704), till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömande — — — — — farlig art.

8 §.

Lika med varusmuggling anses försök därtill.

För försök till varusmuggling dömes till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Detsamma gäller förberedelse eller stämpling till sådan smuggling av narkotika som ej är ringa.

Hava flera medverkat till gärning, som enligt denna lag är belagd med svårare straff än böter, högst trehundra kronor, skall gälla vad i 23 kap. brottsbalken är stadgat.

Hava flera medverkat till annan i denna lag straffbelagd gärning än varusmuggling som är ringa, gälla bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

¹ Senaste lydelse av 3 och 8 §§ se 1964:215.

3) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 81 och 82 §§ lagen den 6 maj 1964 (nr 541)
om behandling i fångvårdsanstalt

Härigenom förordnas, att 81 och 82 §§ lagen den 6 maj 1964 om behandling i fångvårdsanstalt¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

81 §.

Den som — — — — — ett år.

Lämnar någon åt intagen alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel eller hjälper någon eljest intagen att åtkomma sådana *drycker eller medel*, dömes till dagsböter.

Lämnar någon åt intagen alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel *eller sådan injektionsspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen*, eller hjälper någon eljest intagen att åtkomma sådana *berusningsmedel eller föremål*, dömes till dagsböter.

82 §.

Alkoholhaltiga drycker — — — — — drycker m. m.

Vad nu — — — — — inom fångvårdsanstalt.

Bestämmelserna i första och andra styckena må tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen.

Belopp, som — — — — — tillfaller kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

¹ Senaste lydelse av 81 § se 1966:298.

4) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 63 och 69 §§ lagen den 27 juli 1954 (nr 579)
om nykterhetsvård

Härigenom förordnas, att 63 och 69 §§ lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

63 §.

Påträffas alkoholhaltiga drycker hos den som är underkastad föreskrift enligt denna lag om avhållsamhet från bruk av sådana drycker, må dessa av polisman omhändertagas. Alkoholhaltiga drycker som påträffas hos eller ankomma till den som är intagen på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare må omhändertagas av föreståndaren för anstalten.

Med egendom, som omhändertagits enligt *första stycket*, skall förfaras på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. föreskrives. Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller kronan.

Påträffas alkoholhaltiga drycker hos den som är underkastad föreskrift enligt denna lag om avhållsamhet från bruk av sådana drycker, må dessa av polisman omhändertagas.

Alkoholhaltiga drycker *eller andra berusningsmedel* som påträffas hos eller ankomma till den som är intagen på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare må omhändertagas av föreståndaren för anstalten.

Vad i andra stycket sägs må tillämpas även i fråga om injektions-spruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen.

Med egendom, som omhändertagits enligt *denna paragraf*, skall förfaras på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. föreskrives. Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller kronan.

¹ Senaste lydelse av 63 § se 1963:229.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

69 §.

Lämnar någon — — — — — sex månader.

Detsamma skall gälla, om någon till den som är intagen å allmän vårdanstalt lämnar annat berusningsmedel eller sådan injektionsspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller eljest hjälper den intagne att åtkomma sådant berusningsmedel eller föremål.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

5) Förslag

till

Lag**om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)**

Härigenom förordnas, *dels* att i barnavårdslagen den 29 april 1960 skall införas en ny paragraf, 88 a §, av nedan angiven lydelse, *dels* att 89 § samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

88 a §.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos eller ankomma till den som är intagen i barnhem eller åtnjuter vård inom ungdomsvårdsskola må omhändertagas av föreståndaren för hemmet eller skolan.

Vad i första stycket sägs må tillämpas även i fråga om injektionspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen.

Med egendom, som omhändertagits enligt denna paragraf, skall förfaras på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. föreskrives. Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller kronan.

89 §.

Har någon — — — — — strängare straff.

Detsamma skall gälla, om någon lämnar alkoholhaltiga drycker åt sådan omhändertagen, som är intagen i barnhem eller åtnjuter vård inom

Detsamma skall gälla, om någon lämnar alkoholhaltiga drycker, *andra berusningsmedel, injektionspruta eller kanyl, som avses i 88 a §, åt så-*

(Nuvarande lydelse)

ungdomsvårdsskola, eller eljest hjälper den omhändertagne att åtkomma dylika *drycker* eller om någon förleder sådan omhändertagen till könsligt umgänge.

(Föreslagen lydelse)

dan omhändertagen, som är intagen i barnhem eller åtnjuter vård inom ungdomsvårdsskola, eller eljest hjälper den omhändertagne att åtkomma dylika *berusningsmedel eller föremål* eller om någon förleder sådan omhändertagen till könsligt umgänge.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1968.

6) Förslag

till

Förordning

om ändring i narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704)

Härigenom förordnas, *dels* att 13 § 3 mom. och 14 § narkotikaförordningen den 14 december 1962 skall upphöra att gälla, *dels* att i 1, 4, 6, 8, 10, 11 och 15 §§ förordningen ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen», *dels* att 13 § 1 och 2 mom. förordningen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

1 m o m. Angående påföljd för olovlig *införsel eller utförsel* av narkotika och försök därtill stadgas i lagen om straff för varusmuggling.

1 m o m. Angående påföljd för olovlig *befattning med* narkotika samt försök, *förberedelse eller stämpling* därtill stadgas i *narkotikastrafflagen* och lagen om straff för varusmuggling.

2 m o m. Till fängelse *eller, om brottet är ringa, dagsböter* dömes den som

2 m o m. Den som *uppsåtligen eller av oaktsamhet* i ansökan om tillstånd enligt denna förordning lämnar oriktig uppgift rörande förhållande av betydenhet dömes *till böter eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst ett år.*

a) *tillverkar, saluhåller, överlåter eller innehar narkotika utan att vara berättigad därtill eller i strid mot villkor, som gäller för åtnjutande av tillstånd enligt denna förordning, eller*

b) i ansökan om tillstånd enligt denna förordning lämnar oriktig uppgift rörande förhållande av betydenhet.

Till böter — — — — — i 9 §.

Bryter någon mot 12 §, dömes till *dagsböter* eller fängelse. Gärningen må åtalas av allmän åklagare allenast efter angivelse av målsägande.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 12 § dömes till *böter* eller fängelse *i högst ett år.* Gärningen må åtalas av allmän åklagare allenast efter angivelse av målsägande.

Denna förordning träder i kraft den 1 april 1968.

7) Förslag

till

Förordning**med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I denna förordning förstås med spruta, injektionsspruta, och med kanyl, injektionsnål, som kan användas för insprutning i människokroppen.

2 §.

Spruta eller kanyl får införas i riket endast av

- a) den som är behörig att driva handel med sådan vara,
- b) den som innehar särskilt tillstånd att till riket införa sådan vara.

Utan sådant tillstånd får dock spruta eller kanyl medföras av resande för personligt bruk, samt varan transiteras eller eljest befordras under tullkontroll eller uppläggas å tullager eller i frihamn.

3 §.

Har spruta eller kanyl anmälts till tullklarering för någon som ej är berättigad att införa varan, får han, om tillstånd till införsel ej erhålles, överlåta varan till någon, som är berättigad att införa den, eller åter utföra varan. Införes, överlåtes eller utföres varan ej inom fyra månader efter det den skall anses ha mottagits av tullanstalt eller inom den längre tid generaltullstyrelsen bestämmer, tillfaller varan jämte emballage kronan, om det ej är uppenbart obilligt. Med egendom som tillfallit kronan förfäres på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. föreskrives.

4 §.

Handel med spruta eller kanyl får bedrivas endast av

- a) apoteksföreståndare,
- b) den som innehar tillstånd att driva handel med varan.

5 §.

Tillsynen över efterlevnaden av denna förordning och med stöd därav meddelade föreskrifter utövas av socialstyrelsen.

6 §.

1 mom. Om påföljd för olovlig införsel av spruta eller kanyl och försök därtill stadgas i lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling.

2 mom. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

a) saluhåller eller överlåter spruta eller kanyl utan att vara berättigad därtill eller i strid mot villkor, som gäller för tillstånd till sådan verksamhet,

b) i ansökan om tillstånd enligt denna förordning lämnar oriktig uppgift rörande förhållanden av betydelse,

dömes till böter eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst ett år.

7 §.

Spruta eller kanyl, som saluhållits eller överlåtit i strid mot denna förordning eller mot föreskrift, som meddelats med stöd därav, skall förklaras förverkad, om det ej är uppenbart obilligt. I stället för spruta eller kanyl får dess värde förklaras förverkat.

Bestämmelserna i 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. gäller i tillämpliga delar, när beslag skett av spruta eller kanyl, som kan antagas vara förverkad enligt första stycket. Angående beslag av annan egendom, som avses i första stycket och som kan antagas vara förverkad, gäller bestämmelserna i rättegångsbalken.

8 §.

Tillstånd enligt 2 och 4 §§ meddelas av socialstyrelsen.

9 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna förordning meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, socialstyrelsen.

Denna förordning träder i kraft den 1 april 1968.

Den som vid förordningens ikraftträdande bedriver verksamhet för vilken krävs tillstånd får, om socialstyrelsen ej förordnar annorlunda, fortsätta med verksamheten utan hinder av vad i förordningen sägs, intill dess beslut fattats med anledning av ansökan om tillstånd, som ingivits före den 1 juni 1968.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Vården av narkotikamissbrukare

Med hänsyn till det nära samband som råder mellan olika delfrågor inom det problemkomplex, som narkotikafrågan utgör, må här i korthet lämnas en redogörelse även för det avsnitt av propositionen som behandlas av statsutskottet och som avser vården av narkotikamissbrukare. I vårdorganisationen hör enligt propositionen ingå uppsökande verksamhet, öppen och sluten vård samt fortsatt behandling och eftervård. Vikten av en samordning av de medicinska och sociala åtgärderna betonas. Narkotikamissbrukaren bör spåras upp och erbjudas behandling vid öppen mottagning eller vid psykiatriskt sjukhus eller klinik. För de svårast skadade missbrukarna bör särskilda vårdavdelningar inrättas. Vidare bör anordnas behandlingshem där fortsatt terapi skall ges i kombination med arbete eller utbildning.

Vården bör enligt propositionen ordnas inom ramen för den socialvård och sjukvård som finns och för vilken ansvaret i huvudsak vilar på kommunala organ. Staten bör därvid lämna visst ekonomiskt stöd.

Lagstiftningsfrågor

Den del av propositionen, som behandlats av andra lagutskottet, avser i främsta rummet förslag till en särskild narkotikastrafflag. Till denna överflyttas bl. a. de bestämmelser om straff för olaga tillverkning, saluhållande, överlåtelse och innehav av narkotika som f. n. finns i narkotikaförordningen. Samtidigt föreslås en höjning av maximistraffet för sådana brott från fängelse i ett år till fängelse i fyra år samt kriminalisering av vissa hittills inte straffbelagda förfaranden. Sålunda föreslås att försök, förberedelse eller stämpling till vissa narkotikabrott straffbeläggs. Möjligheterna till förverkande i anslutning till narkotikabrott utvidgas avsevärt.

Genom förslag om ändring i lagen om straff för varusmuggling höjs maximistraffet för smuggling av narkotika från fängelse i två år till fängelse i fyra år. Vidare föreslås kriminalisering av förberedelse eller stämpling till sådan smuggling av narkotika som inte är ringa.

Propositionen innehåller också förslag om kontroll beträffande införsel av och handel med injektionssprutor och kanyler.

Förslag läggs fram om förverkande eller omhändertagande av sprutor eller

kanyler hos den som begått narkotikabrott eller som är intagen på vissa anstalter.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 april 1968.

I det följande kommer av framställningen i propositionen att återges vad föredragande departementschefen vid lagrådsremissen anfört i den allmänna motiveringen, såvitt avser lagstiftningsfrågor, specialmotiveringen till vissa av författningsförslagen samt huvuddelen av lagrådets yttrande ävensom departementschefens ställningstagande i anledning av yttrandet. Beträffande övriga delar av propositionen såsom gällande bestämmelser, innehållet i medicinalstyrelsens narkomanvårdskommittés betänkande Narkotikaproblemet, del II, Kontrollsystemet (SOU 1967: 41), remissyttrandet över betänkandet jämte ett inom socialdepartementet upprättat författningsutkast hänvisas till propositionen.

Motionsyrkandena

I *motionerna* I: 746 av herr *Högström* och fru *Ohlsson, Lilly*, samt II: 956 av fru *Holmberg m. fl.* har yrkats, »att riksdagen dels måtte fatta beslut om sådan lagändring i förslaget till förordning med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler att inköp av sådana varor endast får ske mot uppvisande av recept, rekvisition eller läkemedelskort, dels måtte begära att utskottet skriver erforderlig lagtext för detta syfte».

I *motionerna* I: 748 av herr *Strandberg* samt II: 955 av fru *Heurlin* och herr *Oskarson* har yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda *dels* frågan om icke polisen borde få ökade befogenheter att gå in i 'knarkarkvartar' och medtaga där befintliga personer för identifiering och registrering, *dels ock* frågan om icke upplåtande av lokal för narkotikamissbruk bör kriminaliseras».

I *motionerna* I: 749 av herrar *Sörenson* och *Svanström* samt II: 953 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* yrkas, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla »att åtgärder vidtages för att totalförbjuda centralstimulantia».

I *motionen* I: 750 av herr *Tistad* och fru *Segerstedt Wiberg* yrkas, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte uttala »att regeringen bör taga initiativ till sådan ändring av 1961 års narkotikakonvention att de till konventionen anslutna staterna i sin nationella lagstiftning kan inrymma möjlighet till strafffrihet för innehav av narkotika i icke grava fall».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till *motionerna* II: 956, II: 955, II: 953 och I: 750.

Departementschefen vid lagrådsremissen

Föredragande departementschefen, *statsrådet Aspling*, har såsom allmän motivering anfört följande vid remiss till lagrådet av inom socialdepartementet upprättade lagförslag (prop. s. 102—116).

Allmänna synpunkter

Som jag redan antytt är spridningen av narkotika ett exempel på hur världen internationaliseras och hur avstånden krymper. Gifter som under sekler använts i avgränsade områden har numera fått spridning över hela världen.

Bekämpandet av narkotikamissbruket genom kontrollåtgärder kräver internationellt samarbete, vilket också kraftigt framhållits såväl av kommittén som av remissinstanserna. Narkotikamissbruket har i olika delar av världen en mångtusenårig historia men först under innevarande århundrade har ett mera allmänt internationellt samarbete mot narkotikamissbruket kommit igång. Det var USA som tog initiativet genom en konferens i Shanghai år 1909, vars rekommendationer utvecklades och befästes genom en konvention i Haag år 1912. Därefter har det internationella samarbetet fortsatt och resulterat i andra konventioner och rekommendationer. Dessa blev till slut alltmer svåröverskådliga och starkt splittrade. För att råda bot på detta tillkom 1961 års allmänna narkotikakonvention som avser att i princip ersätta alla tidigare internationella överenskommelser på området.

1961 års konvention omfattar tre huvudgrupper av narkotika, nämligen morfingruppen, kokaingruppen och cannabisgruppen. Medlen är upptagna i olika förteckningar, som är fogade till konventionstexten. Den omfattar emellertid inte de beroendeskapande medel som dominerat den svenska missbruksbilden under senare år, nämligen de centralstimulerande medlen som t. ex. preludin och ritalina. Inte heller omfattar konventionen hallucinationsskapande medel som t. ex. LSD. I Sverige har emellertid även de nu nämnda medlen hänförts till narkotika. Konventionen medger nämligen de olika länderna att ha en mera omfattande eller striktare kontroll än den som förutses i konventionen.

Liksom kommittén och remissinstanserna anser jag det synnerligen angeläget att en enhetlig internationell kontroll utvidgas till att omfatta även de centralstimulerande, hallucinationsframkallande, lugnande och sömngivande medlen. En effektiv bekämpning av läkemedelsmissbruket och framför allt effektiva åtgärder mot smugglingen av beroendeskapande medel kan inte genomföras utan en enhetlig internationell kontroll. Som exempel härpå vill jag endast nämna den här i landet alltjämt aktuella preludinfrågan. Samtidigt som allt starkare restriktiva åtgärder satts in i Sverige för att nedbringa den legala förskrivningen av detta medel har smugglingen till-

tagit. Det är därför särskilt angeläget att vi från svensk sida på allt sätt verkar för att snarast möjligt få även de centralstimulerande, hallucinationsframkallande, lugnande och sömngivande medlen under internationell kontroll.

Olika möjligheter finns att åstadkomma internationell kontroll av nämnda medel. För det första kan medlen föras upp på någon av förteckningarna till 1961 års konvention. För det andra kan en ändring genomföras i konventionen, vilket emellertid är ett ganska omständligt och tidsödande förfarande, där det räcker att ett enda land vägrar för att ändringen skall falla. Den tredje möjligheten är att man sluter en helt ny internationell överenskommelse.

Från svensk sida har vid upprepade tillfällen gjorts internationella framstötningar i denna fråga. Bl. a föreslogs vid WHO:s generalförsamling år 1965 från svensk sida, att vissa centralstimulerande och lugnande medel snarast borde införas under 1961 års konvention och att sådana medel skulle bli receptbelagda inom alla medlemsstater. En resolution härom antogs av WHO. FN:s narkotikakommission tillsatte därefter en särskild kommitté, som år 1966 lämnade en rapport, där den krävde internationell kontroll beträffande sådana medel. Man framhöll emellertid att det borde särskilt undersökas om en sådan förändring skulle vidtas genom tillägg till 1961 års konvention eller genom en ny konvention. Narkotikakommissionen antog rapporten som sin egen i en framställning till ECOSOC:s session i maj 1967. Innebörden av förslaget var att det inte ansågs att en internationell kontroll borde eller kunde ske enbart genom tillägg till de olika förteckningarna till 1961 års konvention. Vid ECOSOC:s nyssnämnda session antogs endast en resolution beträffande LSD och andra hallucinationsframkallande ämnen. Däremot ville man vänta till en senare session med att ta upp frågan om centralstimulerande, lugnande och sömngivande medel, eftersom det här rör sig om en mycket stor mängd olika medel och det gäller att få en uppfattning om vilka grupper som är beroendeframkallande i en sådan utsträckning att en internationell kontroll är påkallad.

Det är möjligt att det kommer att möta svårigheter att övertyga somliga länder om behovet av kontroll. Det gäller nämligen här en produktion med stor ekonomisk betydelse. En kontroll av det slag 1961 års konvention förutsätter är dessutom både omfattande och kostnadskrävande. Jag vill i detta sammanhang påpeka att de centralstimulerande medlen utgör en relativt begränsad och enhetlig grupp, medan de lugnande och sömngivande medlen är en oenhetlig grupp med ett stort antal olika typer som vid klassificeringen kan bereda svårigheter. Det är inte heller närmare utrett i vilken utsträckning dessa medel är beroendeframkallande eller föremål för missbruk. Över huvud taget saknas säkra uppgifter beträffande omfattningen av legal och illegal användning i olika länder av de ämnen som ligger utanför den internationella kontrollen.

Det har ofta påståtts att det intravenösa missbruket av centralstimulerande medel är någonting specifikt för Sverige. Allt tyder emellertid på att det inte är något isolerat svenskt problem. Ett liknande missbruk är känt från Japan och det finns rapporter som visar att missbruk av samma karaktär utbreder sig i USA. Jag hyser den förhoppningen att det skall vara möjligt att räkna med stöd för de svenska ansträngningarna från åtskilliga länder.

Från svensk sida bör även framgent stora ansträngningar göras för att åstadkomma ett ökat internationellt samarbete. Detta gäller inte endast frågan om en enhetlig internationell kontroll av beroendeskapande medel utan även möjligheterna att öka det internationella samarbetet på tullens och polisens verksamhetsområden.

Genom de svenska beskickningarna i Spanien och Italien har vidare framställningar gjorts för att vinna klarhet beträffande myndigheternas kontrollåtgärder då det gäller tillverkning och försäljning av bl. a. preludin och ritalina i dessa länder.

De grundläggande reglerna för den nationella kontrollen av den legala hanteringen av narkotika finns i narkotikaförordningen. Medicinalstyrelsen har sedan med stöd av narkotikaförordningen utfärdat närmare regler för den legala hanteringen av narkotika genom medicinalstyrelsens narkotikakungörelse.

Jag delar kommitténs och remissinstansernas uppfattning, att kontrollen av den legala hanteringen av narkotika fungerar i stort sett tillfredsställande. Som exempel kan nämnas att utskrivningen av narkotikarecept minskat från drygt 700 000 recept år 1960 till ungefär 125 000 år 1966 sedan medicinalstyrelsen år 1960 fäste läkarnas uppmärksamhet på det tilltagande narkotikamissbruket. Jag förutsätter också att socialstyrelsen¹ med uppmärksamhet kommer att följa utvecklingen på området och vidta de åtgärder som kan vara påkallade. Jag anser det därför inte erforderligt att från min sida nu föreslå några ändringar beträffande det svenska kontrollsystemet när det gäller den legala hanteringen av narkotika.

I fråga om ämnen under kontroll pågår, som jag förut framhållit, överväganden inom FN:s organ att utvidga den internationella narkotikakontrollen till att avse centralstimulerande, hallucinationsframkallande, lugnande och sömngivande medel. Jag vill ännu en gång kraftigt understryka kommitténs och remissinstansernas uppfattning, att strävandena i nämnda riktning bör erhålla allt tänkbart stöd från svensk sida. Det är emellertid uppenbart att vi för vårt lands del, intill dess en utvidgad internationell kontroll är nådd, måste utnyttja våra möjligheter enligt 1961 års konvention att här i landet utvidga kontrollen till att omfatta även andra beroendeframkallande medel än dem som faller under den internationella kontrollen. När det gäller centralstimulerande och hallucina-

¹ Här liksom i fortsättningen avses det verk som den 1 januari 1968 bildas genom samslagning av bl.a. nuvarande medicinalstyrelsen och socialstyrelsen.

tionsframkallande medel har inte heller bland remissinstanserna yppats några betänkligheter mot ett sådant förfaringssätt. I den mån det har ansetts påkallat har också föreskrifter lämnats, t. ex. beträffande preludin samt LSD, meskalin och psilocybin. Utvecklingen på detta område kommer självfallet även i framtiden att följas med största uppmärksamhet och det får närmast ankomma på socialstyrelsen att underställa Kungl. Maj:t förslag på nya ämnen som bör föras in under den nationella kontrollen.

I fråga om lugnande och sömngivande medel har däremot delade meningar gjort sig gällande bland remissinstanserna. Bl. a. har åberopats att de medicinska skälen för att använda lugnande och sömngivande medel måste anses vara avsevärt större än de medicinska skäl som eventuellt kan åberopas för användning av centralstimulerande och hallucinationsframkallande medel. För egen del är jag fullt medveten om de skillnader som från medicinska synpunkter föreligger mellan dessa olika grupper av medel. Jag kan emellertid inte finna annat än att i den mån ett lugnande eller sömngivande medel visar sig vara direkt beroendeframkallande, det även beträffande sådana medel kan bli nödvändigt att utsträcka den speciella narkotikakontrollen till att omfatta även sådana medel. Jag delar alltså kommitténs uppfattning att, om det klart dokumenterats att ett sådant medel är beroendeframkallande och det vidare kan styrkas att medlet missbrukas eller att avsevärd risk för missbruk föreligger, är en kontroll klart motiverad. Även beträffande dessa medel får det i första hand ankomma på socialstyrelsen att fortlöpande följa utvecklingen och framlägga förslag på nya ämnen som bör föras in under kontrollen.

Från läkemedelsindustrins sida har framhållits, att de medel varom nu är fråga, lugnande och sömngivande, i händelse av kontroll inte borde underkastas de stränga bestämmelser som gäller för narkotika. Som skäl härför har åberopats bl. a. de extra kostnader för tillverkning och lagerhållning m. m. som skulle bli följderna samt det olämpliga i att uttunna det klassiska narkotikabegreppet genom att hänföra mindre farliga medel under det samma. Läkemedelsindustrin framför i stället förslag om en särskild reglering beträffande ifrågavarande grupper för den händelse det genom en utredning fastslås att vissa läkemedel uppfyller kriterierna för kontroll. Man föreslår sålunda att de individuellt definierade läkemedel i dessa grupper som visats ha sådana egenskaper och medföra sådana risker skall uppföras på en särskild förteckning, varigenom man skulle tillskapa en ny grupp läkemedel, som skulle ligga mellan narkotika och receptbelagda läkemedel i allmänhet. För denna grupp skulle särskilda bestämmelser utfärdas.

För egen del vill jag framhålla att även beträffande den nu ifrågavarande gruppen bör det ankomma på socialstyrelsen att uppmärksamhet följa utvecklingen och överväga huruvida styrelsen inom ramen för sina egna befogenheter kan åstadkomma erforderlig kontroll, t. ex. genom förbud

mot användning av recept mer än en gång, föreskrifter om förvaring av recept i och för kontroll samt förbud mot eller andra kontroller beträffande telefonrecept. Skulle socialstyrelsen finna att särskilda kontrollåtgärder bör komma i fråga för denna grupp av läkemedel får det ankomma på socialstyrelsen att framlägga förslag härom i den mån Kungl. Maj:ts medverkan är erforderlig.

Jag vill i detta sammanhang även något beröra frågan om cannabispreparatens farlighet. Såväl i den allmänna debatten som från vissa remissinstansers sida har ifrågasatts om inte cannabis skulle kunna ges en liberalare behandling än annan narkotika. Jag vill då först erinra om att cannabis i de länder där detta medel är mest utbrett ansetts böra bekämpas med kraft och att det i 1961 års narkotikakonvention upptagits bland de medel som i vissa hänseenden underkastats den mest rigorösa regleringen. Ett visst psykiskt beroende är karakteristiskt för medlet som också kan medföra hallucinationer och vanföreställningar. Cannabis har också ibland angetts vara en inkörsport till andra och ännu farligare medel. I de kretsar där cannabis används är steget ofta inte långt till andra narkotika, som på kort tid kan bryta ner individen fysiskt, psykiskt och socialt. En särskilt oroande faktor i detta sammanhang är att samvetslösa försäljare enligt vad som uppgivits inte dragit sig för att i cannabis blanda in andra beroendeframkallande medel med kraftigare verkningar. Man får inte heller förbise de internationella synpunkterna. Som jag tidigare framhållit strävar vi från svensk sida efter att på det internationella planet få ökade insatser och skärpt kontroll beträffande för oss allvarliga medel som i andra länder skapar mindre problem. Om vi skall ha utsikt att vinna gehör för våra ansträngningar att uppnå internationell kontroll över preludin och liknande medel, måste vi vara solidariska mot andra länder i deras kamp mot för dem allvarliga narkotikaproblem. Det bör därför enligt min uppfattning inte komma i fråga att f. n. särbehandla cannabis när det gäller den svenska narkotikalagstiftningen. Vår kunskap om cannabis är ännu så länge alltför begränsad för att vi från svensk sida på denna punkt skulle ifrågasätta det internationella kontrollsystemet. Som jag senare kommer att närmare utveckla är det emellertid angeläget att de rättsvårdande myndigheterna liksom även de socialvårdande och sjukvårdande myndigheterna i sin verksamhet anpassar sina vårdåtgärder och övriga samhällsinsatser efter omständigheterna i det enskilda fallet. Därvid bör självfallet även sådana faktorer beaktas som graden av den enskildes fysiska eller psykiska beroende av olika medel. Som framgår av kommitténs redovisning av de olika narkotiska preparatens verkningar varierar detta beroende bl. a. med hänsyn till vilket medel som använts och med hänsyn till individens känslighet för resp. medel.

I likhet med kommittén och remissinstanserna anser jag det nödvändigt att samhällets åtgärder för att bekämpa den illegala handeringen

av beroendeframkallande medel vidgas. För att motverka missbruket är det särskilt angeläget att bekämpa den illegala handeln med sådana medel. Framför allt bör man med kraft söka ingripa mot personer som i yrkesmässiga former distribuerar narkotika. Den illegala handeln med narkotika är ett av de främsta exemplen på organiserad brottslighet och den bedrivs av organisationer med avsevärda resurser i form av pengar, utrustning och personal. Kan man effektivt komma åt de illegala distributionsleden, torde mycket vara vunnet i kampen mot missbruket. Även andra former av illegal hantering av sådana medel bör dock självfallet bekämpas.

Som kommittén framhållit motverkas den illegala hanteringen av åtgärder som minskar efterfrågan (upplysning och vård) och av åtgärder som minskar överlåtarnas tillgång till beroendeframkallande medel. Som ytterligare led i kampen mot missbruket av beroendeframkallande medel föreslår kommittén emellertid också ökade möjligheter att uppdaga och bestraffa olika former av den illegala hanteringen. Kommittén föreslår sålunda dels vissa straffskärpningar och dels kriminalisering av vissa hittills straffria handlingar. Dessa förslag har vunnit stor anslutning från remissinstansernas sida och jag kan i stort sett ansluta mig till kommitténs förslag på dessa punkter. Med hänsyn till utvecklingen av missbruket under senare år anser jag det nödvändigt och angeläget att även öka de rättsvårdande myndigheternas möjligheter att ingripa framför allt mot den olaga handeln med narkotika.

Innan jag närmare går in på kommitténs förslag om straffskärpningar m. m. vill jag ta upp kommitténs uttalande att kontrollorganisationens verksamhet måste utformas så att den ej motverkar utan understöder samhällets ansträngningar att erbjuda vård åt vårdbehövande missbrukare. Kommitténs uttalande på denna punkt har understrukits av ett flertal remissinstanser. Jag ansluter mig till dessa synpunkter. Såvitt ankommer på domstolarna och andra rättsvårdande myndigheter torde det också efter brottsbalkens införande erjudas stora möjligheter att i det enskilda fallet anpassa påföljden efter det föreliggande vårdbehovet. Domstolarna har ju genom brottsbalken fått ökade möjligheter att i stället för att döma till straff överlämna den dömda till olika former av vård. Jag vill här erinra om att till ledning för domstolarnas val mellan olika påföljder vissa allmänna riktlinjer lämnas i 1 kap. 7 § BrB. Där sägs, att rätten — med iakttagande av vad som krävs för att upprätthålla allmän laglydnad — skall fästa särskilt avseende vid att påföljden skall vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället. Liksom när det gäller varje annan brottslighet får domstolarna därför även vid bestämmande av påföljd för narkotikabrottsligheten beakta hela det komplex av fakta som föreligger till bedömande. Hit hör brottets samhällsfarlighet, omständigheterna vid och kring brottet, gärningsmannens avsikt med brottet, gärningsmannens personliga förhållanden m. m. I vissa fall kan dessutom lämplig vård anordnas

även utan lagföring inför domstol. Så kan ske med tillämpning av reglerna om åklagares rätt att besluta att icke tala å brott. Sådana regler finns bl. a. i 20 kap. 7 § RB och beträffande unga lagöverträdare i 1 § lagen med särskilda besämmelser om unga lagöverträdare. Som framgår av kommitténs redovisning tillämpas f. n. möjligheten att besluta att inte åtala för brott i stor utsträckning på dem som gjort sig skyldiga till olaga innehav av narkotika. Det är inte min avsikt att de straffskärpningar jag kommer att föreslå skall föranleda någon ändring i denna praxis. Beträffande narkotikamissbrukare torde i betydligt större utsträckning än vad som generellt sett gäller vid andra former av brottslighet vara befogat att utnyttja de särskilda hjälp- och vårdåtgärder som står till buds. Syftet med samhällets åtgärder skall i första hand vara att hjälpa och bota, inte att straffa. Särskilt viktigt är detta med avseende på det unga klientelet.

Det är alltså inte avsett att straffskärpningar skall få minska möjligheterna för den illegala hanteringsens offer att erhålla erforderlig vård. Jag har tidigare förordat vissa åtgärder ägnade att öka samhällets möjligheter att bereda vård åt den som missbrukar beroendeframkallande medel. Alla — staten, sjukvårdshuvudmännen, de sociala myndigheterna, läkemedelsindustrin, frivilliga organisationer och den enskilde medborgaren — måste känna ansvar i arbetet för att motverka läkemedelsmissbruket och öka samhällets vårdresurser.

Kommittén har i detta sammanhang även framhållit betydelsen av en preciserad målsättning för de olika rättsvårdande myndigheterna och framhållit såsom önskvärt att justitiedepartementet anordnar samråd mellan företrädare för berörda myndigheter för att åstadkomma en gemensam grundsyn beträffande preventionsfrågorna. Särskilt med tanke på den pågående debatten om vissa preparats farlighet eller ofarlighet samt med hänsyn till den bristande kunskap vi ännu så länge har om narkotikaproblemet är det önskvärt med åtgärder som främjar en såvitt möjligt enhetlig grundsyn hos myndigheterna på narkotikafrågan. Det torde i annat sammanhang få närmare övervägas vilka åtgärder som bör sättas in i form av information, t. ex. särskilda kurser för personal inom rättsväsendet, vårdpersonal och personal inom skolväsendet. Kommitténs fortsatta arbete kan resultera i förslag till ytterligare åtgärder på detta område.

I den allmänna narkotikadebatten har ibland framskymtat den uppfattningen att de processuella tvångsmedel som står polis- och tullmyndigheter till buds inte skulle vara tillräckliga för att effektivt bekämpa den illegala narkotikahandlingen. Kommittén har emellertid framhållit att gällande bestämmelser på området får anses vara tillfredsställande och under remissbehandlingen har ingenting framkommit som motsäger detta påstående. Jag vill dock understryka kommitténs uttalande att det är angeläget att gällande bestämmelser om processuella tvångsmedel utnyttjas effektivt. Skulle det framdeles visa sig att de brottsbekämpande myndighe-

terna är i behov av ytterligare möjligheter till processuella tvångsmedel bör det ankomma på de för verksamheten ansvariga centrala myndigheterna att framlägga förslag härom till Kungl. Maj:t.

Smuggling av narkotika

Med hänsyn till den effektiva kontrollen över den legala hanteringen inom landet av beroendeframkallande medel kan man utgå från att den illegala marknaden får nästan hela sitt tillflöde genom smuggling. Den omfattande smuglingen utgör ett av de allvarligaste problemen vid bekämpandet av missbruket. Frågan om verk samma åtgärder mot den olaga införseln är emellertid komplicerad.

Problemen vid bekämpning av narkotikasmuggling måste ses i belysning av att antalet från utlandet inresande personer uppgår till omkring 20 milj. om året. Under samma tid inkommer 1,5 milj. bilar medan 130 000 fartyg och över 30 000 flygplan inklaras. Generaltullstyrelsen har i sitt remissyttrande framhållit att styrelsen övervägt alla tänkbara mått och steg för effektivare bekämpning av smuglingen av narkotika. Av olika skäl, bl. a. av hänsyn till de olägenheter som en rigorös tullkontroll skulle medföra för den legala trafiken, kan dock tullkontrollen alltså endast ske stickprovvis.

Vid sidan av en fortgående rationalisering och effektivisering av tullverksamheten måste därför även andra åtgärder vidtas i syfte att bekämpa smuglingen. Ett led i strävandena bör härvid vara att skärpa straffet för olovlig införsel av narkotika. Jag ansluter mig därför till kommitténs förslag att höja straffmaximum för grov smuggling av narkotika till fängelse i högst fyra år. Den föreslagna straffskärpningen skall även gälla försök till grov smuggling av narkotika. Kommittén har föreslagit att även förberedelse till smuggling av narkotika skall straffbeläggas såvida det ej är fråga om förberedelse till ringa brott. Förslaget har vunnit anslutning från alla remissinstanser utom fylleristrafutredningen. Denna har ifrågasatt om förberedelse till smuggling av narkotika bör kriminaliseras särskilt och anmärkt att man genom att straffbelägga innehav av narkotika i åtskilliga fall ändå kan straffa dem som förbereder insmuggling. Det torde emellertid finnas personer som enbart agerar i samband med själva smuglingen genom att förse s. k. kurirer med penningmedel eller annan erforderlig utrustning. Sedan insmugglingen väl skett undviker de varje befattning med den fortsatta illegala hanteringen av de insmugglade varorna. I den mån kurirerna avslöjas utomlands kan de personer som står bakom dem inte fällas till ansvar om inte förberedelse till smuggling straffbeläggs. För egen del ansluter jag mig därför till kommitténs förslag om särskilt straff för förberedelse till smuggling av narkotika i de fall då brottsligheten inte är ringa.

Hovrätten för Västra Sverige har i sitt remissyttrande framhållit att ett

förfarande att utomlands inköpa narkotika med syfte att olovligen införa den till Sverige, inte i och för sig torde kunna hänföras till förberedelse enligt 23 kap. 2 § BrB. Hovrättens uppfattning grundar sig på att det enligt nyssnämnda lagrum för ansvar för förberedelse krävs *antingen* att vederbörande lämnar eller mottar förlag (pengar eller annan egendom som är avsedd till bestridande av utgifter som är förbundna med brott) eller vederlag (egendom som utgått som lön för brott) *eller* tar befattning med hjälpmedel vid brott. Om en person ensam förbereder smuggling — det är alltså inte fråga om förlag eller vederlag — genom att utomlands skaffa sig ett parti narkotika men sedan blir avslöjad utomlands, kan han inte fällas till ansvar för förberedelse till smuggling. Detta förutsätter nämligen att han tagit befattning med hjälpmedel vid brott och domstolarna torde i dessa fall inte betrakta narkotikan som hjälpmedel vid smuggling utan som brottsobjekt. Några särbestämmelser rörande förberedelse bör emellertid inte införas enbart för en viss typ av brott. Det torde inte heller behövas eftersom det förfarande som här är aktuellt torde komma att medföra ansvar enligt det förslag till narkotikastrafflag som bör läggas fram samtidigt med förslaget om ändringar i varusmuggningslagen.

För att ytterligare öka möjligheterna att ingripa mot de personer som bakom kulisserna medverkat till smuggling av narkotika, vill jag, i enlighet med vad Svea hovrätt ifrågasatt, förorda att straff införs även för *s t ä m p l i n g* till smuggling av narkotika i de fall då brottsligheten inte är ringa. Med stämpling menas enligt 23 kap. 2 § BrB, att någon i samråd med annan beslutar gärningen eller att någon försöker anstifta annan eller åtar eller erbjuder sig att utföra den.

Bestämmelserna om straff för förberedelse och stämpling till smuggling av narkotika bör tas in i 8 § varusmuggningslagen.

Tullagstiftningskommitténs och skattestrafflagutredningens arbete kan väntas leda till ändringar i varusmuggningslagen. Det är angeläget att nu begränsa ändringarna i denna lag så att utredningsarbetet inte onödigtvis föregrips. Det har därför inte ansetts möjligt att — som fylleristrafutredningen föreslagit — i detta sammanhang ta upp andra former av smuggling än smuggling av narkotika. Av samma skäl har jag avstått från att föreslå höjning av maximistraffet från ett till två års fängelse för sådan smuggling av narkotika som blir att hänföra till 1 § varusmuggningslagen. Detta torde i praktiken sakna betydelse, eftersom det förhållandet att smugglingen avsett narkotika är en omständighet som är ägnad att leda till att smugglingen bedöms som grov. Kan smuggling av narkotika inte anses som grov, torde det inte finnas behov av en straffskala som sträcker sig över ett år.

Tillverkning, överlåtelse och innehav av narkotika

Förslaget att tillskapa en särskild narkotikastrafflag har i huvudsak lämnats utan erinran från remissinstansernas sida. Svea hovrätt

har dock anfört vissa betänkligheter som närmast synes betingade av att hovrätten allmänt ifrågasätter de föreslagna straffskärpningarna.

Som jag förut framhållit ansluter jag mig i huvudsak till kommitténs förslag om straffskärpningar och om kriminalisering av vissa tidigare straffria handlingar. Med hänsyn härtill samt med tanke på den utbyggnad jag föreslår av de särskilda rättsverkningarna av narkotikabrottslighet anser jag det motiverat och ändamålsenligt att sammanföra bestämmelserna till en särskild narkotikastrafflag. De påföljdsbestämmelser som rör smuggling av narkotika eller som avser brott mot rena ordningsföreskrifter i narkotikaförordningen har jag dock ansett böra lämnas utanför narkotikastrafflagen.

Liksom i fråga om de föreslagna skärpningarna av straffen för grov smuggling av narkotika har Svea hovrätt och fylleristrafutredningen ansett att straffmaximum icke borde sättas högre än till fängelse i två år. Även om man inte bör överdriva betydelsen av straffskärpningar anser jag likväl narkotikafrågan så allvarlig att inget medel bör lämnas oprövat i kampen mot narkotikamissbruket. Det har med fog gjorts gällande att vad som i första hand avhåller från brott i allmänhet inte är straffets stränghet utan den risk för upptäckt som vederbörande har att räkna med. Den typ av brottslighet, varom här är fråga, intar emellertid som rikspolisstyrelsen framhållit i sitt remissvar i viss mån en särställning. Polisens erfarenheter av den kategori kriminella som sysslar med narkotikasmuggling och illegal överlåtelse av narkotika är nämligen att dessa kallt väger vinstmöjligheterna mot den påföljd som risktagandet kan medföra. Den starka lockelse som de betydande vinstmöjligheterna i den illegala narkotikahandlingen erbjuder talar för att möjligheter bör finnas att döma ut stränga straff. De brott det här rör sig om är i sina mest utstuderade och hänsynslösa former att anse som mycket samhällsfarliga om man tar i betraktande de skadeverkningar de ger upphov till i synnerhet hos den unga generationen. Mot bakgrunden av vad nu sagts anser jag att straffmaximum för här ifrågasvarande brottslighet bör höjas från f. n. fängelse i ett år till fängelse i fyra år. Straffmaximum kommer härigenom att sammanfalla med vad som kommer att gälla beträffande grov smuggling av narkotika. Genom en sådan straffhöjning uppnår man också den fördelen att man minskar behovet att åberopa brottsbalkens ockerparagraf i fall där brottsrubriceringen ocker medför betydande utrednings- och bevissvårigheter.

Liksom remissinstanserna ansluter jag mig till kommitténs förslag att dela upp de brott varom nu är fråga i tre grader, nämligen grovt narkotikabrott, narkotikabrott och narkotikaförseelse. Särskilt med hänsyn till de ungdomar som är inblandade i narkotikabrottslighet anser jag det angeläget med en sådan gradindelning. Till frågan om strafflatituderna för de olika graderna av narkotikabrottslighet återkommer jag senare.

En fråga som ägnats stor uppmärksamhet såväl av kommittén som i remissyttrandena är frågan om innehav av narkotika bör vara

straffbelagt. Kommittén har med instämmande av de flesta remissinstanserna ansett att allt otillåtet innehav av narkotika fortfarande skall vara straffbelagt.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att 1961 års allmänna narkotika-konvention, som Sverige ratificerat, kräver att allt otillåtet innehav av narkotika skall vara straffbelagt. Vi är därför förpliktade att kriminalisera varje olovligt innehav av sådana narkotiska medel som omfattas av konventionen. Någon särbehandling är alltså f. n. inte möjlig beträffande innehav av sådana medel.

Som kommittén framhållit talar också andra skäl för kriminalisering av innehav. Jag vill bland dessa skäl särskilt trycka på vad rikspolisstyrelsen framhållit, nämligen att polisen för att kunna komma åt den grövsta narkotikabrottsligheten, de olaga överlåtelseerna, måste kunna göra ingripanden mot allt olovligt innehav. Allt innehav av narkotika bör därför vara straffbelagt. Även det förhållandet att det är svårt att göra en rimlig gränsdragning mellan tillåtet — ringa — innehav och otillåtet innehav talar för att ringa innehav alltså skall vara straffbelagt.

Jag vill i detta sammanhang ta upp den av kommittén och fylleristrafutredningen särskilt berörda frågan hur innehav av narkotika för eget bruk bör bedömas. Fylleristrafutredningen framhåller att straff för innehav kan få icke önskvärda effekter vad beträffar missbrukarnas villighet att söka vård och gör jämförelser med alkohollagstiftningen som icke straffbelägger innehav av rusdrycker.

Jag vill ingalunda bagatellisera risken av att kriminalisering av innehav kan få vissa negativa verkningar. Jag har förståelse för att argument kan anföras mot kriminalisering och är angelägen att ånyo understryka, att strafflagstiftningen inte får vara ett hinder för strävandena att bereda missbrukare tillfredsställande vård. Som jag förut framhållit är det min mening att de rättsvårdande myndigheterna bör tillvarata alla möjligheter att inom ramen för gällande påföljdsbestämmelser och regler om beslut att inte åtala för brott se till att de vårdbehövande får erforderlig vård. När det gäller valet av påföljd bör hänsyn tas till den omständigheten att en person innehaft medlen för eget bruk. Frågan kompliceras av det icke ovanliga förhållandet att samma person kan inneha narkotika såväl för eget bruk som för att överlåta den till andra, främst för att därigenom bli i stånd att själv fortsätta sitt missbruk. I sådana fall får det ankomma på de rättsvårdande myndigheterna att med beaktande av samtliga omständigheter bestämma den i varje särskilt fall lämpligaste påföljden.

Innehav av narkotika bör även tas med bland de brott som kan bedömas som grova. Ansvar för grovt brott bör anses föreligga huvudsakligen i sådana fall då innehavet utgör led i en verksamhet som har till syfte att överlåta eller smugla narkotika. Som jag förut redovisat under avsnittet om förberedelse till smuggling av narkotika förutsätts nämligen för ansvar för för-

beredelse i vissa fall att vederbörande tagit befattning med hjälpmedel vid brott. I den mån domstolarna inte anser sig kunna betrakta narkotikan som hjälpmedel skulle straff för grovt brott inte kunna komma i fråga om inte redan innehavet under vissa förhållanden kan bedömas som grovt brott. Denna situation kan tänkas såväl vid åtgärder avsedda att förbereda smuggling som vid åtgärder avsedda att förbereda överlåtelse av narkotika.

Vad angår försök, förberedelse och medverkan till narkotikabrott ansluter jag mig liksom remissinstanserna i allt väsentligt till kommitténs förslag. Detsamma gäller de av kommittén och vissa remissinstanser framlagda förslagen om ökade möjligheter till förverkande i anslutning till narkotikabrottslighet.

Svea hovrätt och RÅ har ifrågasatt om inte stämpling till narkotikabrott borde kriminaliseras. Beträffande innebörden av termen stämpling vill jag hänvisa till vad jag anfört om stämpling till smuggling av narkotika. Straff för stämpling till narkotikabrott torde endast sällan bli aktuellt. Jag anser likväl att det är motiverat att straffbelägga sådant förfarande. Det bör nämligen i vissa situationer kunna öka möjligheterna att inskrida mot personer som huvudsakligen verkar i bakgrunden men ändå verksamt bidrar till att främja den illegala hanteringen. Jag föreslår därför att stämpling till sådana narkotikabrott som avser tillverkning, saluhållande eller överlåtelse straffbeläggs. Stämpling till narkotikaförseelse bör dock inte straffbeläggas.

Kontroll beträffande injektionssprutor och kanyler

Efter en ingående diskussion av skälen för och emot kontroll beträffande injektionssprutor och kanyler har kommittén — synbarligen efter stor tvekan — stannat för att föreslå att en mycket omfattande kontroll införs beträffande såväl sprutor som kanyler.

Som framgår av den redovisning jag tidigare lämnat för remissinstansernas inställning till förslaget, råder bland dessa delade meningar och stor osäkerhet hur frågan lämpligast bör lösas.

För egen del vill jag anföra följande. Metoden att injicera narkotika är synnerligen utbredd bland missbrukare här i landet. Denna form av missbruk är från flera synpunkter allvarligare än andra former och kan ge upphov till svåra följdskador. Dessa omständigheter talar starkt för åtgärder i syfte att särskilt komma åt denna typ av missbruk. En väg synes då vara att försvåra åtkomsten av injektionssprutor och kanyler genom någon form av kontroll över handeln med dessa varor.

Det finns emellertid även en rad skäl som talar mot en kontroll. Kommittén har själv pekat på flera sådana skäl, nämligen hänsynen till de legitima nyttjarna av sprutor, t. ex. diabetiker, merarbete för sjukhus och läkare, risk för insmuggling och erbjudande av ett nytt fält för den illegala hante-

ringen, svårigheter att genomföra en effektiv kontroll samt risk för ökning av missbrukets följdskador.

Sedan kommittén stannat för att föreslå kontroll, har kommittén övervägt den närmare utformningen av densamma och föreslagit en så omfattande kontroll som det är möjligt att genomföra utan totalförbud. Kommittén föreslår sålunda att införsel, tillverkning, överlåtelse och innehav av sprutor och kanyler skall regleras och att det skall krävas särskilt tillstånd, recept, rekvisition eller läkemedelskort för rätt att anskaffa varorna. Ett totalförbud är otänkbart redan på grund av varornas medicinska betydelse. Som belysts av remissvaren har injektionssprutor och kanyler dessutom fått en omfattande industriell användning.

Möjligheterna till en mera begränsad kontroll har också diskuterats av kommittén. Bl. a. har kommittén övervägt att begränsa regleringen till föreskrifter om att endast apoteksinnehavare eller andra med särskilt tillstånd får försälja ifrågavarande varor, varefter det skulle ankomma på säljarna att pröva kundernas behov av varorna. Även andra lösningar kan tänkas. Kontrollen kan sålunda inskränkas till enbart ett förbud att sälja till personer under viss ålder och till dem som vägrar att legitimera sig samt ange syftet med sitt inköp.

Jag har ingående övervägt för- och nackdelar hos olika alternativ samt möjligheterna att effektivt och utan alltför stora svårigheter föra dem ut i tillämpning. Jag har därvid funnit att de skäl som talar mot en kontroll av den omfattning kommittén föreslagit f. n. väger tungt. Ej heller kan på den föreliggande utredningen alla konsekvenser av en sådan reglering överblickas. Jag vill särskilt framhålla risken för en ny svart marknad med nya vinstmöjligheter för profitörer, risken för ökade följdskador och svårigheterna för legitima brukare av sprutor. Det förhållandet att våra nordiska grannländer inte har någon motsvarande kontroll torde göra det nära nog omöjligt att fullständigt hindra illegal införsel av dessa varor. I synnerhet kanyler torde vara lätta att föra in i landet samtidigt som de är den för missbrukarna viktigaste varan. En ersättning för själva sprutan kan nämligen relativt lätt åstadkommas. Erfarenheterna från USA, där tio delstater prövat olika former av kontroll, uppges inte heller vara goda.

Även gentemot mindre ingripande former av kontroll kan invändas, att de medför risk för ökad langning och för ökade följdskador i form av främst inokulationshepatit. Rikspolisstyrelsen har i sitt remissyttrande framhållit, att det är angeläget att krafterna såvitt möjligt koncentreras på att bekämpa tillförseln av narkotika och att man därför bör undvika att alltför mycket splittra insatserna.

Injiceringsproblemet är emellertid av den omfattningen i vårt land att man måste vidta åtgärder för att i betydande grad försvåra åtkomsten av sprutor och kanyler för användning i samband med narkotikamissbruk. Någon form av kontroll över hanteringen av dessa varor bör därför enligt min mening

prövas även om den för med sig vissa av de nyss påpekade nackdelarna. I valet mellan olika utvägar har jag stannat för att i nuvarande läge föreslå en reglering av handeln med sprutor och kanyler — såväl införsel till riket som överlåtelse här i landet. Däremot torde, i vart fall tills vidare, tillverkning, innehav och förvaring böra lämnas utanför regleringen.

Reglerna föreslås få i huvudsak följande innehåll. Kontrollen bör omfatta alla sprutor och kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen genom huden. Sådan spruta eller kanyl bör endast få föras in till riket, saluhållas här eller överlåtas enligt särskilda föreskrifter. Varorna bör få införas i riket endast av den som är behörig att idka handel med ifrågavarande varor eller den som har särskilt tillstånd av socialstyrelsen att införa varan. Handel med spruta eller kanyl bör få bedrivas endast av apoteksföreståndare eller den som fått särskilt tillstånd av socialstyrelsen. Kungl. Maj:t och socialstyrelsen får utfärda närmare föreskrifter rörande tillämpningen av bestämmelserna. I sådana tillämpningsföreskrifter kan anges vilka regler som skall gälla för utlämnande av sprutor och kanyler till allmänheten. I första hand bör prövas om regleringen kan inskränkas till enbart förbud att sälja till personer under viss ålder samt till personer som på sannolika skäl kan misstänkas komma att medverka till att varorna används i samband med narkotikamissbruk. Möjligheter bör dock finnas till en mer långtgående reglering, t. ex. krav på att köparen skall styrka sitt legitima behov av varan.

Svårigheterna för de legala förbrukarna av sprutor och kanyler och även andra olägenheter minskar om regleringen får denna begränsade omfattning medan innehavet och förvaringen av varorna lämnas utanför regleringen. Genom en reglering sådan som den förordade bör man å andra sidan ha möjlighet att försvåra åtkomsten av dessa hjälpmedel vid narkotikamissbruk och dessutom komma åt de svårare fallen av den hantering det här är fråga om.

Apotek och andra seriösa försäljare av sprutor och kanyler har redan i viss omfattning på eget initiativ infört restriktioner i försäljningen av dessa varor till sådana personer som kan antas använda sprutor och kanyler i samband med narkotikamissbruk. Det framstår också onekligen som stötande att missbrukarna obehindrat skall kunna inköpa dessa varor på apotek och i sjukvårdsaffärer. Den av mig förordade regleringen bör vara ägnad att ge ökat eftertryck och större effektivitet åt den redan inledda försäljningsbegränsningen genom att den skapar möjligheter att generellt införa vissa normer för försäljningen. Det blir en angelägen uppgift för socialstyrelsen att noga följa resultatet av den föreslagna regleringen och vidta de åtgärder som påkallas. Skulle utvecklingen visa att ytterligare åtgärder från Kungl. Maj:ts sida krävs, förutsätter jag att styrelsen utan dröjsmål lägger fram förslag härom.

Frågan om kontroll av sprutor och kanyler berördes vid det nordiska so-

cialpolitiska ministermötet i Visby sommaren 1967 och kommer att ägnas fortsatt uppmärksamhet inom ramen för det nordiska samarbetet.

F. n. finns ingen möjlighet att ta i beslag sprutor eller kanyler som påträffas hos missbrukare eller andra personer som begått narkotikabrott eller som är intagna på anstalter eller eljest står under samhällets vård och tillsyn. Detta har ibland tagit sig stötande uttryck på det sättet att myndigheterna varit tvungna att återlämna sprutor eller kanyler som påträffats vid samhällsinspripanden av olika slag. Den förordning om injektionssprutor och kanyler som jag nyss förordat kommer endast att i begränsad omfattning medföra möjligheter till beslag i de situationer jag här nämnt. Jag förordar därför att i narkotikastrafflagen införs en bestämmelse om att injektionsspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen genom huden och som påträffas hos någon som begått brott enligt narkotikastrafflagen eller i utrymme som disponeras av honom, skall, om det ej är uppenbart obilligt, förklaras förverkad.

Liknande regler bör också införas i 82 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt. I denna paragraf finns f. n. bestämmelser om att alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos eller ankommer till den som är intagen på fångvårdsanstalt får omhändertas.

I 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård finns motsvarande bestämmelse om alkoholhaltiga drycker. Denna bör kompletteras med bestämmelser rörande andra berusningsmedel samt sprutor och kanyler.

I barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) saknas f. n. regler av den typ som nu nämnts även beträffande alkoholhaltiga drycker. Denna lag bör därför kompletteras med en bestämmelse som omfattar såväl sådana drycker och andra berusningsmedel som sprutor och kanyler.

Specialmotivering

Föredragande departementschefen har såsom specialmotivering till inom socialdepartementet upprättade förslag till narkotikastrafflag, förslag till ändring i lagen om straff för varusmuggling, förslag till ändring i narkotikaförordningen och förslag till förordning om injektionssprutor och kanyler anfört följande.

Förslaget till narkotikastrafflag

1 §.

Paragrafen ersätter delvis 13 § 2 mom. narkotikaförordningen och avser normalbrottet, medan det ringa brottet behandlas i 2 § och det grova i 3 §. Straff skall endast följa på gärning som begåtts uppsåtligen.

I enlighet med kommitténs förslag har straffmaximum satts till fängelse i två år. Straffskalan innefattar även böter. Vid brottsrubriceringen skall här liksom i andra fall graderingen ske efter omständigheterna vid brottet, varemot omständigheter som rör brottslingens person får beaktas vid bestämmande av påföljden enligt därom gällande regler. Särskilt med tanke på de ungdomar i åldern närmast över 18 år som är inblandade i narkotikabrottslighet har böter införts i strafflatituden för normalbrottet. Vad jag i den allmänna motiveringen anfört om vikten av att straffbestämmelserna utformas så att samhällets ansträngningar att bereda vård åt vårdbehövande narkotikamissbrukare inte motverkas talar även för att böter bör ingå i straffskalan.

Genom att fängelse i mer än ett år kan följa på brottet kan utlänning som begått narkotikabrott förvisas ur riket.

Överlåtelse omfattar även de fall då narkotika ges bort.

2 §.

Paragrafen ersätter delvis 13 § 2 mom. narkotikaförordningen.

Liksom f. n. ingår endast böter i straffskalan för ringa brott. Mål om ringa narkotikabrott kan därigenom handläggas utan nämnd. Strafföreläggande kan meddelas för sådant brott. Åklagare kan vidare besluta att inte åtala för brottet. Detta ger goda möjligheter att handlägga hithörande ärenden utan att de väcker uppmärksamhet, vilket är särskilt angeläget i fråga om yngre lagöverträdare och andra personer som själva missbrukar narkotika.

Det har övervägts om fängelse borde ingå i straffskalan för att man därigenom skulle undanröja den tvekan som framskyttat beträffande möjligheterna att tillgripa vissa processuella tvångsmedel. Varken kommittén eller remissinstanserna har dock ansett gällande regler om processuella tvångsmedel otillräckliga. Någon utvidgning av straffskalan enbart av denna anledning har därför inte ansetts böra ske.

3 §.

I paragrafen ges bestämmelser om straff för grovt narkotikabrott. Den saknar motsvarighet i narkotikaförordningen.

Av skäl som jag redovisat i den allmänna motiveringen har straffmaximum satts till fängelse högst fyra år. I paragrafen har också införts ett straffminimum på fängelse sex månader. Med stöd av 33 kap. 4 § brottsbalken kan emellertid straffet i vissa fall sättas under detta minimum, bl. a. när brottet begåtts av personer under 18 års ålder.

I paragrafens andra stycke har intagits exempel på omständigheter som särskilt skall beaktas vid bedömande huruvida brottet är grovt. Uppräkningen är inte avsedd att vara uttömmande. Det är inte nödvändigt att i de angivna fallen alltid döma för grovt brott lika litet som det är uteslutet att

till grovt brott hänföra andra fall än de angivna. Överlåtelse till ungdom bör skärpa bedömningen av brottets farlighet och brottet bör bedömas allvarligare ju yngre mottagaren är. Även medlets farlighet måste beaktas vid brottsgraderingen.

4 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i narkotikaförordningen.

Kommittén har föreslagit kriminalisering av dels försök till olaga tillverkning av narkotika dels förberedelse till olaga tillverkning, saluhållande och överlåtelse av narkotika. Kommittén har motiverat sin ståndpunkt med att försök till överlåtelse kan anses kriminaliserat genom stadgandet om straff för saluhållande och att försök till saluhållande inte synes kräva någon särskild påföljd. Förslaget har rönt allmänt instämmande från remissinstanserna. RÅ har dock framhållit att försök bör kriminaliseras i samma omfattning som förberedelse.

Det torde förekomma fall av försök till överlåtelse, som inte kan betecknas som saluhållande, t. ex. försök att ge bort narkotika i avsikt att skapa en framtida marknad för sådana medel. Försök till överlåtelse har därför straffbelagts särskilt. Det har inte heller ansetts motiverat att undanta försök till saluhållande från straffbeläggning.

Paragrafen innehåller även bestämmelser om straff för stämpling till vissa narkotikabrott. Skälen härför har jag redovisat i den allmänna motiveringen.

Försök, förberedelse och stämpling till innehav av narkotika har inte ansetts böra straffbeläggas.

5 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om medverkan till vissa narkotikabrott. Narkotikaförordningen saknar uttryckliga bestämmelser om medverkan. Straff för medverkan torde dock redan nu kunna ådömas genom analog tillämpning av bestämmelserna i 23 kap. 4 § BrB, i vart fall i den utsträckning fängelse ingår i strafflatituden för brotten. För att undvika tveksamhet har jag emellertid i denna paragraf intagit en uttrycklig bestämmelse om straff för medverkan.

Även medverkan till narkotikaförseelse omfattas av straffbestämmelsen. Visserligen kan det synas tillräckligt att vid bagatellbrott ta ut ansvar endast av gärningsmannen men lämna övriga eventuella medverkande i brottet utanför. Med hänsyn till det angelägna i att med kraft kunna bekämpa narkotikabrottsligheten har jag emellertid stannat för att även föreslå straff för medverkan till narkotikaförseelse. Genom att medverkan är straffbar finns möjligheter att inskrida mot de personer som driver s. k. knarkkvartar, dvs. lägenheter som utgör tillhåll för narkotikamissbrukare.

I fråga om medverkan till innehav av narkotika har jag stannat för att

följa kommitténs uppfattning och inte föreslå särskilt straff för medverkan till innehav. Sådan medverkan torde kunna beivras i tillräcklig omfattning genom att gärningen är straffbar enligt andra bestämmelser i narkotikastrafflagen.

Det har ifrågasatts om inte av lagtexten borde framgå, att ansvar för medverkan till överlåtelse inte skall ådömas den till vilken överlåtelsen skett. I 89 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen föreskrivs att den till vilken rusdrycker försålts eller eljest anskaffats ej skall ådömas ansvar för annan medverkan än anstiftan. Innehav av narkotika är emellertid straffbelagt till skillnad mot vad fallet är beträffande innehav av rusdrycker. Det torde därför vara obehövt med särskilt undantag från ansvar för medverkan för den till vilken överlåtelse skett av narkotika. Denne är under alla förhållanden förfallen till ansvar för olaga innehav av narkotika och denna brottslighet torde konsumera ansvar för medverkan.

6 §.

Paragrafen ersätter 14 § första stycket narkotikaförordningen. Efter förebild av brottsbalkens förverkanderegler och i anslutning till förslag som väckts av kommittén och vissa remissorgan har förverkandemöjligheterna avsevärt utvidgats i förhållande till vad som nu gäller. Reglerna har utformats med beaktande av den översyn av brottsbalkens förverkanderegler som pågår inom justitiedepartementet.

Liksom narkotikaförordningen innehåller paragrafen en bestämmelse om värdeförverkande. Till skillnad mot gällande rätt har värdeförverkande utformats som ett alternativ till sakförverkande. Denna reglering överensstämmer med det förslag till ändrade förverkanderegler i brottsbalken som har utarbetats inom justitiedepartementet. I stället för narkotikan kan således i princip dess värde förklaras förverkat, även om narkotikan finns i behåll. Vid denna typ av förverkande kan det dock knappast komma i fråga att underlåta förverkande av själva egendomen om denna är åtkomlig för förverkande. Till den del narkotika innehafts endast för eget bruk bör det enligt min mening i regel anses obilligt att förklara dess värde förverkat.

Kommittén har framhållit att det, inte minst när det gäller narkotikalangning, framstår som mindre tilltalande att langarna skall kunna få behålla vinsten av sitt förfarande. Vissa remissinstanser, däribland RÅ, har framhållit betydelsen av att vinning av narkotikabrott kan förverkas. Jag delar denna uppfattning och paragrafen har utformats så att även vinning av narkotikabrott skall förklaras förverkad, om det ej är uppenbart obilligt. Till vinning bör även räknas egendom som utgått såsom lön för brott, s. k. vederlag vars mottagande utgör brott enligt narkotikastrafflagen. Pengar eller annan egendom som är avsedd till bestridande av utgifter som är förbundna med förövande av brott, s. k. förlag, torde däremot inte kunna hänföras till vinning. I paragrafen har därför intagits en bestämmelse om

3 — *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 9 saml. 2 avd. Nr 1*

att även förlag eller dess värde skall förklaras förverkat när mottagande av förlaget utgör brott enligt narkotikastrafflagen.

Den i narkotikaförordningen intagna förklaringen att förverkande även kan avse emballage har inte fått någon motsvarighet i narkotikastrafflagen. En naturlig tolkning av förverkandestadgandet bör nämligen leda till att emballage ändå kan omfattas av förverkandet.

Bestämmelserna i paragrafens andra stycke avser att möjliggöra förverkande av föremål som använts som hjälpmedel vid narkotikabrott. En sådan regel är önskvärd framför allt därför att man härigenom får möjlighet att förverka apparatur och råvaror som har skaffats för tillverkning av narkotika. Om den brottslige får behålla sådan egendom, kan detta ofta innebära risk för fortsatt brottslighet. Det har ifrågasatts huruvida råvaror avsedda för tillverkning av narkotika kan betraktas som hjälpmedel. För egen del anser jag så vara fallet. Någon särbestämmelse om förverkande av råvaror har jag därför inte ansett erforderlig. Den föreslagna regeln har gjorts fakultativ.

Tredje stycket saknar motsvarighet i narkotikaförordningen. På skäl som jag närmare redovisat i den allmänna motiveringen har i detta stycke intagits en bestämmelse som gör det möjligt att förverka injektionsspruta eller kanyl även i vissa fall där förverkandereglerna i förordningen med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler inte är tillämpliga. Beträffande innebörden av begreppen injektionsspruta och kanyl torde få hänvisas till vad som anförts i anslutning till 1 § förslaget till förordning om injektionssprutor och kanyler.

Förverkad egendom skall tillfalla kronan. Detta får anses följa även utan särskild föreskrift.

7 §.

Paragrafen ersätter 14 § andra och tredje styckena i narkotikaförordningen.

Medan 14 § första stycket narkotikaförordningen endast innehåller bestämmelser om förverkande av narkotika, medger reglerna i 6 § narkotikastrafflagen förverkande inte bara av narkotika utan också av andra objekt såsom vinning, förlag, hjälpmedel samt injektionssprutor och kanyler. Paragrafen har utformats med hänsyn härtill. Som huvudregel gäller alltså att bestämmelserna om beslag i RB skall tillämpas. Avvikelse från reglerna i 27 kap. RB har dock ansetts påkallade i fråga om åtalstidens längd och även i andra avseenden beträffande narkotika samt injektionssprutor och kanyler.

I fråga om åtalstidens längd i fall då egendom tagits i beslag bör, liksom f. n., någon viss tidsfrist inte gälla beträffande beslag i anledning av narkotikabrott. Skälet härför är att det visat sig svårt att inom den i RB angivna tiden få erforderliga tekniska undersökningar gjorda på beslagtagna narkotika.

När det gäller förfarandet med beslagtagna egendom har de nuvarande bestämmelserna om förvaring av narkotika med tillhörande emballage till dess lagakraftvunnet beslut om förverkande erhållits visat sig vara besvärande för polismyndigheterna. Detsamma torde bli fallet beträffande beslagtagna injektionssprutor och kanyler, om inte förenklingar tillåts i förhållande till den gängse ordningen enligt 27 kap. RB. De avvikelser som sålunda ansetts påkallade har getts formen av en hänvisning till reglerna i 2 § 1 och 3 samt 3 § lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Härigenom vinnas även den fördelen att de myndigheter, som ofta har att handlägga såväl frågor om beslag och förverkande av alkoholhaltiga drycker och andra berusningsmedel som av narkotika och sprutor eller kanyler, får enhetliga regler att tillämpa på all denna egendom.

Enligt 2 § 1 1958 års lag om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. får beslagtagna egendom förstöras om dess värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. I annat fall får egendomen säljas, rusdrycker och öl i särskilt angiven ordning och annan egendom på sätt som med hänsyn till egendomens beskaffenhet finns lämpligt. Vad angår narkotika kan uppenbarligen endast förstörande av egendomen komma i fråga. I 7 § narkotikastrafflagen har emellertid intagits en bestämmelse om att beslagtagna narkotika inte får förstöras innan socialstyrelsen underrettats och bestämt hur det skall förfaras med narkotikan. Anledningen till detta är att det åligger socialstyrelsen att i viss utsträckning tillhandahålla FN:s narkotikalaboratorium prov på beslagtagna narkotika och att det kan vara lämpligt att myndigheterna rådgör med socialstyrelsen om det bästa sättet för förstöring av narkotikan. Vad beträffar sprutor och kanyler kan det däremot tänkas att sådana varor kan säljas till någon som är berättigad att idka handel med dem. Försäljning av dem på offentlig auktion kan däremot självfallet inte komma i fråga.

Enligt 27 kap. 10 § RB skall beslagtagna egendom vårdas väl och noggrann tillsyn hållas över att egendomen inte förbyts eller förändras eller på annat sätt missbruk sker med densamma. Denna bestämmelse kommer att gälla även beträffande beslagtagna narkotika i den mån reglerna i 1958 års lag inte hunnit tillämpas. Någon motsvarighet till bestämmelsen i 14 § andra stycket andra punkten narkotikaförordningen har därför inte intagits i paragrafen.

I enlighet med vad som anförts vid 6 § beträffande emballage har någon särbestämmelse om emballage inte heller intagits i 7 §.

Förslaget till ändring i lagen om straff för varusmuggling

Av skäl som jag redovisat i den allmänna motiveringen har ändringarna i varusmuggningslagen begränsats till det minsta möjliga.

3 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straff för grov varusmuggling. Enligt ett tillägg till första stycket höjs straffmaximum för grov smuggling av narkotika till fängelse i högst fyra år. I överensstämmelse med vad vissa remissinstanser föreslagit har samtidigt ett minimistraff av fängelse minst sex månader införts i straffskalan för detta brott.

Smuggling av narkotika kommer följaktligen att omfatta tre grader. Dels ett ringa brott, som faller under 2 § varusmuggningslagen, dels ett brott, som faller under 1 § varusmuggningslagen, dels ett grovt brott som enligt den nya lydelsen av 3 § straffas med fängelse, lägst sex månader och högst fyra år. I prop. 1960: 115 sid. 107 uttalades att grovt brott torde föreligga bl. a. om smugglingen avsett narkotika. Det förhållandet att smuggling avsett narkotika är visserligen en omständighet som är ägnad att leda till att smugglingen bedöms som grov. Detta får emellertid inte utesluta tillämpning av bestämmelserna i såväl 1 som 2 § varusmuggningslagen även på smuggling av narkotika.

8 §.

Paragrafen föreskriver f. n. att försök till varusmuggling skall anses lika med varusmuggling. Genom att även förberedelse och stämpling till smuggling av narkotika skall straffbeläggas har paragrafen formulerats om också såvitt angår försök till varusmuggling. Beträffande försök till varusmuggling innebär detta inte någon ändring i sak.

Förslaget till ändring i narkotikaförordningen

Utbytet av ordet »medicinalstyrelsen» mot »socialstyrelsen» är en följd av att den nya socialstyrelsen den 1 januari 1968 övertar bl. a. de arbetsuppgifter som f. n. ankommer på medicinalstyrelsen.

13 §.

1 mom. I momentet har införts en hänvisning även till narkotikastrafflagen. Momentet har också kompletterats med hänsyn till att förberedelse och stämpling till olovlig befattning med narkotika i vissa fall straffbelagts.

2 mom. Bestämmelserna i första stycket a) har överförts till narkotikastrafflagen. I den kvarstående ansvarsbestämmelsen har straffet för brott som inte är grovt satts till böter enligt vad som föreskrivs t. ex. i 20 § läkemedelsförordningen. Vidare har införts uttrycklig bestämmelse om de subjektiva rekvisiten samt ett straffmaximum för grovt brott på fängelse i högst ett år, vilket motsvarar det nuvarande maximistraffet.

I tredje stycket har intagits en uttrycklig bestämmelse om att straffmaximum skall vara fängelse i högst ett år. Dessutom har direkt angivits

vad som i subjektivt hänseende fordras för ansvar. Dessa tillägg innebär ingen ändring i förhållande till vad som nu gäller.

Det nuvarande 3 mom. i paragrafen innehåller bestämmelser om domstols skyldighet att underrätta medicinalstyrelsen om innehållet i dom som domstol meddelat i mål, vari talan förs om ansvar för brott mot narkotikaförordningen eller eljest för brottsligt förfarande med narkotika. Underrättelseskyldigheten avser vid sidan om domar enligt narkotikaförordningen, huvudsakligen domar meddelade enligt lagen om straff för varusmuggling. Sedan de viktigaste straffbestämmelserna i narkotikaförordningen nu överförs till en särskild narkotikastrafflag förefaller det lämpligast att domstolarnas underrättelseskyldighet regleras i en särskild kungörelse. Det har därför föreslagits att 3 mom. upphävs.

14 §.

Paragrafen innehåller regler om förverkande och beslag av narkotika med tillhörande emballage. Paragrafen ersätts helt av nya bestämmelser i narkotikastrafflagen och har därför föreslagits skola utgå.

Förslaget till förordning om injektionssprutor och kanyler

1 §.

Paragrafen innehåller en definition på de i förordningen använda begreppen spruta och kanyl.

Kanylerna är i detta sammanhang de viktigaste av de i paragrafen nämnda varorna. Sprutorna kan nämligen endast användas för injektion i förening med kanyl. Kanylerna är emellertid mycket lättare att dölja än sprutorna. Dessutom förekommer det i stor utsträckning att sprutor och kanyler säljs tillsammans för engångsbruk. Det har därför ansetts nödvändigt att låta förordningen omfatta både sprutor och kanyler.

Paragrafen avser att begränsa förordningens tillämpning till sådana sprutor och kanyler som kan användas i samband med insprutning i människokroppen genom huden. Kanyler av sådan dimension att de ej kan användas för här avsett ändamål skall ej omfattas av regleringen. Närmare föreskrifter om vilka sprutor eller kanyler som skall falla under förordningen kan i den mån det behövs meddelas i administrativ ordning.

Tillverkning av sprutor och kanyler har lämnats utanför regleringen. Den som inom riket tillverkar sådan vara måste emellertid ha tillstånd för att få sälja varan.

2 §.

Beträffande tillstånd torde få hänvisas till 8 §.

Medgivande för resande att för eget bruk införa spruta eller kanyl skall avse en med hänsyn till omständigheterna rimlig mängd. Det får an-

komma på socialstyrelsen att om det behövs utfärda närmare föreskrifter till ledning för bedömningen.

3 §.

Motsvarande bestämmelser förekommer i flera författningar rörande jämförbara varuområden. Som exempel kan nämnas 9 § läkemedelsförordningen.

4 §.

Beträffande tillstånd torde få hänvisas till 8 §.

Det är främst detaljhandeln med sprutor och kanyler som behöver regleras. Detaljhandel skall i första hand få bedrivas av apoteksföreståndare. Även andra skall emellertid kunna få tillstånd att bedriva detaljhandel i den mån denna sker på ett sätt som är förenligt med regleringens syfte. Partihandelsföretag bör kunna få tillstånd att sälja direkt till sjukhus, läkare, tandläkare, veterinärer och andra storförbrukare. Avsikten är att regleringen skall kunna handhas på sådant sätt att den inte medför svårigheter för dessa storförbrukare att erhålla sprutor och kanyler. Tillstånd att sälja sprutor och kanyler kan förenas med föreskrifter rörande försäljningen. I den allmänna motiveringen har getts exempel på vad sådana föreskrifter kan innehålla. Det får ankomma på socialstyrelsen att noga följa utvecklingen av den kommande regleringen och ta de initiativ som erfarenheterna kan ge anledning till.

6 §.

Ansvarsbestämmelserna har utformats med ledning av bl. a. 20 § läkemedelsförordningen.

I 2 mom. anges uttryckligen vad som i subjektivt hänseende fordras för ansvar. Någon särskild regel om strafffrihet vid ringa oaktsamhet har inte ansetts erforderlig. Med hänsyn till de teoretiska och praktiska svårigheter som föreligger redan att bestämma vad som är oaktsamhet, torde det vara att föredra att icke straffvärda förfaranden kan betraktas som icke oaktsamma. Däremot har en särskild strafflatitud reserverats för grova brott, dels av processekonomiska skäl och dels med tanke på att inom branschen yrkesverksamma personer inte skall behöva riskera frihetsstraff annat än vid grova förseelser.

7 §.

Paragrafen innehåller regler om förverkande. Dessa har utformats efter mönster av 6 och 7 §§ narkotikastrafflagen.

8 §.

Enligt paragrafen skall det ankomma på socialstyrelsen att meddela tillstånd enligt 2 och 4 §§. Tillstånd kan avse viss begränsad tid. Styrelsen

får återkalla tillstånd, när skäl finns därtill. Närmare föreskrifter om beviljande och återkallande av tillstånd får meddelas av Kungl. Maj:t om så behövs.

Vid tillståndsgivningen måste beaktas att regleringen inte på ett otillbörligt sätt motverkar den fria konkurrensen inom näringslivet eller på annat sätt medför omotiverade ingrepp i näringsfriheten.

Socialstyrelsens beslut i tillståndsfrågor kan överklagas enligt bestämmelserna i 18 § allmänna verksstadgan den 3 december 1965 (nr 600). Besvärinstans är Kungl. Maj:t i statsrådet.

Övergångsbestämmelserna

Den som vid förordningens ikraftträdande driver verksamhet som enligt förordningen kräver tillstånd av socialstyrelsen bör kunna fortsätta sin verksamhet i avvaktan på att ansökan om tillstånd behandlas. Tillståndsfrågan bör dock inte kunna hållas öppen någon längre tid. Ansökan om tillstånd skall därför ges in före den 1 juni 1968 för att verksamheten skall få fortsättas utan avbrott.

Lagrådet

Lagrådet har yttrat sig över följande inom socialdepartementet upprättade författningsförslag, nämligen förslag till narkotikastrafflag, förslag till ändring i lagen om straff för varusmuggling, förslag till ändring i lagen om behandling i fångvårdsanstalt, förslag till ändring i lagen om nykterhetsvård samt förslag till ändring i barnavårdslagen.

Beträffande *förslaget till narkotikastrafflag* har lagrådet anfört.

3 §.

Enligt denna paragraf kan för narkotikabrott som är att anse som grovt dömas till fängelse högst fyra år. Härunder inbegrips brott varigenom någon för egen vinning kommit en mångfald människor att bli beroende av narkotika. Med hänsyn till att sådana brott torde höra till de utpräglat samhällsfarliga kan det sättas i fråga om ej straffmaximum borde bestämmas ännu högre. En viss jämförelse torde kunna göras med de allmänfarliga brotten i 13 kap. brottsbalken, för vilka straffmaximum i regel är betydligt högre. Innan närmare erfarenhet vunnits av den föreslagna straffskärpningens verkan anser sig lagrådet emellertid inte böra förorda någon ytterligare höjning av straffmaximum. Av viss betydelse för lagrådets ställningstagande har varit bestämmelsen i 26 kap. 2 § brottsbalken som tillåter att straffet i vissa fall sättes till fängelse sex år.

6 §.

Bestämmelserna i första stycket om förverkande saknar motsvarighet till den i 36 kap. 1 § första stycket brottsbalken givna regeln att förverkandeförklaring inte skall kunna drabba den som i god tro förvärvat avsedd egendom eller särskild rätt därtill. Emellertid kan enligt sakens natur knappast finnas underlag för god tro när det är fråga om förvärv av narkotika. Skulle — mera undantagsvis — god tro vara för handen beträffande förvärv av annan egendom som kan förverkas enligt bestämmelserna, torde godtroende förvärvare erhålla det erforderliga skyddet genom förbehållet att förverkandeförklaring inte får meddelas om den är uppenbart obillig. Förslaget torde därför kunna godtas i denna del.

Spörsmålet om skydd för tredje man aktualiseras också av den i paragrafens andra stycke inrymda bestämmelsen om förverkande av hjälpmedel eller dess värde. Möjligheten att trygga tredje mans intresse får i detta fall stor praktisk betydelse inte minst med tanke på att i begreppet hjälpmedel vid narkotikabrott måste anses ingå transportmedel som bilar och båtar. Brottsbalken, vars regler om förverkande av hjälpmedel vid brott är intagna i 36 kap. 2 §, uppställer såsom förutsättning för förverkande att hjälpmedlets ägare eller någon som var i hans ställe uppsåtligen förövat brottet eller medverkat därtill. I 10 § lagen den 30 juni 1960 om straff för varusmuggling anges samma förutsättning för att hjälpmedel vid brott skall kunna förklaras förverkat. Uppenbarligen är angivna villkor för förverkandeförklaring lika motiverat på förevarande område av specialstraffrätten, och med hänsyn härtill förtjänar ifrågasättas huruvida det inte bör införas jämväl i narkotikastrafflagens bestämmelse om hjälpmedelsförverkande. Enligt upplysning vid föredragningen inför lagrådet har det ansetts berättigat att utgå från att man i rättstillämpningen kommer att uppställa samma förutsättning även beträffande förverkande av hjälpmedel vid narkotikabrott. Att inte lagtexten innehåller uttrycklig bestämmelse härom har uppgivits äga sin förklaring i att en regel i ämnet med allmängiltig tillämpning inom specialstraffrätten planeras skola upptas i brottsbalkens 36 kap. Förslag till sådan lagändring var ursprungligen tänkt att föreläggas lagrådet samtidigt med förevarande lagrådsremiss och att träda i kraft vid samma tidpunkt som narkotikastrafflagen. Och det har framhållits att den slutliga behandlingen av ärendet rörande brottsbalksändringen är förestående, varför det kan antas att ändringen blir genomförd i nära anslutning till narkotikastrafflagens ikraftträdande. I och för sig framstår enligt lagrådets mening såsom önskvärt att narkotikastrafflagen vid promulgerandet upptar en villkorsbestämning till innehållet motsvarande den som återfinns i 36 kap. 2 § brottsbalken och i lagen om straff för varusmuggling. Det kan emellertid medges att en olägenhet är förbunden därmed i det hänseendet att genomförandet av omförmälda

ändring i brottsbalken skulle nödvändiggöra jämkning av narkotikastrafflagen strax efter det lagen antagits. Det synes inte saknas fog för antagande att i den mån fallet blir föremål för bedömning i rättstillämpningen, en analogisk tillämpning av 36 kap. 2 § brottsbalken kommer att tillgripas. Under den korta tid, som förflyter innan den tillämnade uttryckliga regleringen i ämnet föreligger, torde några praktiska olägenheter knappast behöva befaras. Med hänsyn till det anförda anser sig lagrådet — ehuru med tvekan — kunna också i denna del avstå från att rikta erinran mot det remitterade förslaget.

Paragrafens andra stycke saknar liksom det första motsvarighet till vad brottsbalken föreskriver om att förverkandeförklaring inte skall kunna riktas mot den som i god tro förvärvat egendomen eller särskild rätt därtill (se i förevarande avseende 36 kap. 2 § andra st. brottsbalken). Vad gäller sådana hjälpmedel som utgörs av tillverkningsapparat och råvaror torde liksom i fråga om färdiga narkotika kunna åberopas att utrymmet för godtrosvärv är i det närmaste obefintligt på grund av sakens natur. Beträffande hjälpmedel av annan art synes det vara berättigat att anlägga den likaledes i det föregående framförda synpunkten att förbehållet rörande uppenbart obilliga förverkandeförklaringar bereder det tillräckliga skyddet för godtrosvärvaren.

Vid propositionens avlåtande har föredragande departementschefen — sedan han upplyst om att lagrådet godtagit förslaget till narkotikastrafflag — anslutit sig till vad lagrådet anför i anslutning till 6 § angående innebörden av de i paragrafen intagna förverkandebestämmelserna.

Övriga lagförslag har av lagrådet lämnats utan erinran, utom såvitt angår lagen om behandling i fångvårdsanstalt och lagen om nykterhetsvård. Beträffande dessa har lagrådet föreslagit viss komplettering av gällande straffbestämmelser. De sålunda föreslagna kompletteringarna har gjorts i de lagförslag, som förelagts riksdagen.

Utskottet

Allmänt

I propositionen tas upp dels frågor om vård och behandling av narkotikamissbrukare, dels frågor rörande utformningen av det kontrollsystem som avser narkotiska ämnen.

Vårdavsnittet behandlas av statsutskottet. I vårdorganisationen bör enligt propositionen ingå uppsökande verksamhet, öppen och sluten vård samt fortsatt behandling och eftervård. Vården bör ordnas inom ramen för den socialvård och sjukvård som finns och för vilken ansvaret i huvudsak

vilar på kommunala organ. Några lagstiftningsåtgärder för att utöka möjligheterna att tvångsvis få till stånd vård av missbrukare föreslås f. n. inte utan vården bör i första hand komma till stånd på frivillighetens väg.

Då det gäller kontrollsystemet, i vilken del propositionen behandlats av andra lagutskottet, läggs fram förslag till en narkotikastrafflag. Till denna lag överflyttas de bestämmelser om illegal befattning med narkotika som nu finns i narkotikaförordningen. Vidare föreslås ändringar i lagen om straff för varusmuggling, lagen om behandling i fångvårdsanstalt, lagen om nykterhetsvård och barnavårdslagen. Slutligen anhåller Kungl. Maj:t om riksdagens yttrande över två förslag till förordningar, nämligen ett om kontroll av införsel och handel med injektionssprutor och kanyler samt ett om ändringar i narkotikaförordningen.

Utskottet anser att de nu framlagda författningsförslagen är väl ägnade att — såvitt avser lagstiftningen — tillgodose de önskemål som framförts av bl. a. riksdagen om förbättrade möjligheter att effektivt och med kraft bekämpa framför allt den grövre narkotikabrottsligheten i vårt land. Ett genomförande av förslagen får dock ses som endast ett led i samhällets olika åtgärder för att komma till rätta med narkotikaproblemet. Ett gott resultat på preventionssidan kan inte nås utan att polis- och tullmyndigheterna får tillräckliga resurser. En annan omständighet som inverkar härvidlag är att det internationella samarbetet drivs med energi och effektivitet.

Enligt utskottets mening är det en fördel att Kungl. Maj:t i ett sammanhang tagit upp olika aspekter på bekämpandet av narkotikamissbruket. Vård- och preventionsfrågorna får nämligen inte ses isolerade från varandra, varken då det gäller bedömningen i stort eller i de enskilda fallen. Spörsmålet om samordning och avvägning mellan vård och prevention kommer att ytterligare behandlas av narkomanvårdskommittén i dess fortsatta arbete. Resultatet av detta kan självfallet kräva förnyat ställningstagande från statsmakternas sida även i fråga om de åtgärder, som nu vidtas. Likaså får man räkna med att den ökade kunskap som erhålles genom fortsatt forskning och praktisk erfarenhet kommer att efter hand aktualisera en omprövning av metoderna att bekämpa missbruket.

Förbud mot centralstimulantia

Särskilt utmärkande för missbruket i Sverige av beroendeskapande medel är att detta till stor del sker genom intravenös injektion av centralstimulerande medel, t. ex. preludin och ritalina. Läkemedel tillhörande denna grupp klassificeras i Sverige i åtskilliga fall som narkotika men medlen omfattas inte av 1961 års allmänna narkotikakonvention och utgör i andra länder inte samma problem som hos oss. Detta medför i sin tur svårigheter när det gäller att bekämpa denna form av missbruk. Sverige

har för övrigt föreslagit en utvidgning av den internationella kontrollen till att avse även centralstimulerande medel.

Som ett led i bekämpandet av missbruket av centralstimulantia yrkas i *motionerna I: 749* av herrar *Sörenson* och *Svanström* samt *II: 953* av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* att medlen skall totalförbjudas. Riskerna med preparaten är enligt motionärerna så omfattande och de medicinska fördelarna så begränsade, att de tveklöst kan försvinna ur marknaden. Skulle särskilda sjukdomar, t. ex. narkolepsi, nödvändiggöra behandling med dessa preparat kan licensförfarande tillämpas.

Ett förbud av det slag, som motionärerna förordar, kan ges den utformningen att de medel, som bör omfattas av förbudet, avregistreras som farmaceutiska specialiteter enligt läkemedelsförordningen. Beträffande sådana medel, som tillverkas på apotek och ej är farmaceutiska specialiteter, har socialstyrelsen möjligheter att utfärda bestämmelser om medlens försäljning. Åtgärder i dessa avseenden hindrar inte att personer som lider av narkolepsi eller andra sjukdomar, som anses kräva behandling med här åsyftade centralstimulantia, genom apoteken kan få tillgång till läkemedlen.

Enligt vad utskottet erfarit är inga större problem förknippade med den legala hanteringen av centralstimulerande medel. Missbruket av dessa preparat torde väsentligen avse insmugglade eller inom landet illegalt tillverkade varor. Ett förbud av det slag som motionärerna eftersträvar kan därför inte få någon direkt effekt i försöken att nedbringa missbruket i Sverige. Såsom framhålls i *motionerna* skulle emellertid, mot bakgrunden av de svenska framstötarna om en utvidgning av området för narkotikakontrollen, ett totalförbud mot centralstimulantia kunna få vissa indirekta verkningar. Ett sådant förbud skulle utåt demonstrera vilken vikt vårt land fäster vid att även dessa medel blir föremål för internationell kontroll. På längre sikt skulle således, som motionärerna anför, ett förbud kunna tänkas påverka det kontrollsystem, vars effektivitet är en förutsättning för att med gott resultat komma åt den illegala narkotikahanteringen. Som ett ytterligare skäl kan åberopas, att det naturligtvis inte finns anledning att tillåta ett narkotiskt medel om inte vägande medicinska skäl talar för behovet av detta. Det torde emellertid inte vara möjligt att i ett sammanhang göra en prövning i detta hänseende av samtliga centralstimulerande medel. Dessa medel utgör en inte helt homogen grupp ämnen, som har olika kraftig centralstimulerande effekt och skilda medicinska användningsområden. Vissa centralstimulantia omfattas därtill inte av narkotikaförordningen. Med hänsyn till det sagda måste enligt utskottets mening frågan om åtgärder för att hindra försäljning av centralstimulerande medel övervägas på grundval av medicinsk och social dokumentation från fall till fall eller för varje grupp. Sådana överväganden bör som narkomanvårdskommittén föreslagit ankomma på socialstyrelsen. Resultatet av prövningen får bli avgörande för vidare åtgärder av socialstyrelsen i de fall då

medlet anses sakna medicinskt berättigande. Enligt utskottets mening bör därvid i första hand komma i fråga förhandlingar mellan styrelsen och tillverkare av läkemedlet. Denna väg har med framgång beträffats då det gäller preludin. Läkemedlet är numera efter begäran av tillverkaren avregistrerat som farmaceutisk specialitet. Frågan om möjligheterna att på denna väg få ytterligare preparat avförda från den svenska marknaden är sedan en tid föremål för socialstyrelsens överväganden. Utskottet vill emellertid erinra om att socialstyrelsen har möjlighet att oavsett medgivande från registreringshavaren återkalla registreringen av viss specialitet, sedan registreringshavaren beretts tillfälle att yttra sig. Det är angeläget att denna möjlighet används då så anses påkallat. Vad utskottet sålunda anfört bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom. Med det anförda har utskottet besvarat förevarande motionsyrkande.

Narkotikabrott m. m.

I propositionen föreslås betydande straffskärpningar då det gäller smuggling samt tillverkning, saluhållande, överlåtelse och innehav av narkotika. Straffmaximum föreslås sålunda höjt från fängelse ett år — eller i fråga om smuggling två år — till fängelse fyra år. Vidare föreslås en utvidgning av det kriminaliserade området till att avse även vissa handlingar som nu är straffria. Utskottet biträder dessa förslag. Även om man inte bör överdriva betydelsen av de föreslagna straffskärpningarna, måste dessa dock ses som ett naturligt och nödvändigt led i kampen mot den typ av brottslighet, som åtgärderna riktar sig mot. Departementschefen understryker ett uttalande av narkomanvårdskommittén, att kontrollorganisationens verksamhet måste utformas så, att den ej motverkar utan understöder samhällets ansträngningar att erbjuda vård åt vårdbehövande missbrukare. De synpunkter han i detta sammanhang utvecklar om valet av påföljd vid narkotikabrott och om tillämpningen av reglerna om åklagares rätt att icke tala å brott ansluter sig utskottet till. I sistnämnda hänseende vill utskottet understryka vikten av en liberal tillämpning av reglerna. Detta gäller särskilt i de fall då en missbrukare, som gjort sig skyldig till brott, är villig underkasta sig vård. Höjningen av maximistraffen är inte avsedd att leda till en slentrianmässig skärpning av straffen för alla narkotikabrott. De rättstillämpande myndigheterna måste beakta att straffskärpningarna i främsta rummet motiverats av önskemålet att kunna döma till verkligt kännbara straff, då det gäller personer som rent yrkesmässigt sysslar med den illegala narkotikahanteringen.

I detta sammanhang behandlar utskottet den i den allmänna debatten ofta diskuterade frågan om innehav av narkotika för eget bruk bör vara straffbelagt. Enligt artikel 33 i 1961 års allmänna narkotikakonvention skall konventionsstaterna inte tillåta, att någon innehar narkotika utan tillstånd. Konventionen utgör således hinder mot att lämna

innehav av sådant narkotiskt medel straffritt, som omfattas av konventionen. De svenska bestämmelserna om straff för olaga innehav avser härutöver — i likhet med vad som gäller för andra narkotikabrott — även de ämnen i övrigt, exempelvis vissa centralstimulantia, som omfattas av den svenska narkotikaförordningen. Förslaget till narkotikastrafflag innebär inte någon ändring i fråga om det straffbara området. I *motionen I: 750* av herr *Tistad* och fru *Segerstedt Wiberg* yrkas, att riksdagen skall uttala att Kungl. Maj:t bör ta initiativ till sådan ändring av narkotikakonventionen att de till denna anslutna staterna i sin nationella lagstiftning kan inrymma möjlighet till straffrihet för innehav av narkotika i icke grava fall. Möjligheterna till åtalseftergift eller överlämnande till särskild vård genom domstols beslut är inte helt ändamålsenliga i detta sammanhang eftersom polisundersökning måste företagas och många vårdbehövande torde dra sig redan för de obehag som är förenade därmed. Enligt motionärernas mening skulle därför en lagregel som gav möjlighet till straffrihet ha en positiv effekt. Motionärerna föreslår att den närmare utformningen av regeln blir ytterligare utredd.

År 1966 hade riksdagen att ta ställning till ett motionsyrkande med samma syfte som det aktuella. Andra lagutskottet avstyrkte yrkandet i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 61. Utskottet hänvisade bl. a. till ett under remissbehandlingen gjort uttalande av riksåklagarämbetet att ett påstående av en för narkotikahandel misstänkt person att hos honom anträffad narkotika endast innehades för eget bruk ofta skulle vara svårt att motbevisa och att ett genomförande av motionärens förslag därigenom skulle avsevärt försvåra polisens och åklagarnas arbete vid bekämpningen av den illegala narkotikahandeln. Utskottet framhöll vidare att den genom motionsyrkandet aktualiserade frågan hade mycket starkt samband med vårdfrågan, som då befann sig under utredning av narkomanvårdskommittén.

Frågan huruvida innehav av narkotika — och då i synnerhet ringa innehav eller innehav för eget bruk — skall vara straffbelagt har ingående övervägts under förarbetet till den nu aktuella lagstiftningen. Narkomanvårdskommittén har kommit till slutsatsen att allt otillåtet innehav av narkotika fortfarande bör vara straffbelagt. Denna uppfattning delas eller lämnas utan erinran av de flesta remissinstanser. Departementschefen biträder kommitténs förslag. Han åberopar som skäl härför, förutom avslutningen till den allmänna narkotikakonventionen, de synpunkter andra lagutskottet anförde år 1966 angående polisens möjligheter att komma åt den grövre brottsligheten.

Frågan om otillåtet innehav av narkotika bör vara kriminaliserat har alltså blivit utförligt belyst sedan riksdagen för något mer än ett år sedan tog ställning till problemet. De brottsbeivrande myndigheterna har utifrån sina erfarenheter betonat betydelsen av att det kriminaliserade området

inte begänsas i förhållande till vad som nu gäller. Utskottet anser att stor vikt måste fästas vid denna bedömning och vill därför inte förorda att ens lindrigare fall av innehav av narkotika avkriminaliseras. De icke önskvärda effekter som kan bli följderna av ett sådant ställningstagande genom att missbrukare drar sig för att söka vård, får man i möjligaste mån söka undanröja. Utskottet får härvidlag hänvisa till vad ovan anförts angående reglerna om rätten för åklagare att icke tala å brott. Beträffande det av motionärerna anförda argumentet att även i de fall, där åtal inte väcks eller där adekvat vård kommer till stånd efter domstolsprövning, medför förundersökningen obehag för den enskilde, bör påpekas att en eventuell strafffrihet för ringa innehavsbrott i många fall inte skulle hindra att förundersökning och handläggning vid domstol behövde ske för att utröna om brottet var att betrakta som ringa. Med hänsyn till utskottets inställning till kriminaliseringen av innehav av narkotika kan utskottet inte tillstyrka att vårt land nu skulle yrka på ändring av narkotikakonventionen i det av motionärerna angivna avseendet.

I *motionerna I: 748* av herr *Strandberg* samt *II: 955* av fru *Heurlin* och herr *Oskarson* tas upp en fråga om utvidgning av det straffbara området vid narkotikamissbruk. Motionärerna yrkar att riksdagen skall begära utredning om kriminalisering av handlingar som består i upplåtande av lokal för sådant missbruk.

I 5 § förslaget till narkotikastrafflag stadgas, att om flera medverkat till brott enligt lagen och brottet avser tillverkning, saluhållande eller överlåtelse gäller bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken. Enligt 4 § i detta kapitel skall vad som är stadgat om den som utfört gärningen tillämpas även på annan som främjat den brottsliga gärningen med råd eller dåd, d. v. s. med fysiska eller psykiska medel. Varje medverkande är självständigt ansvarig, således oberoende av om annan medverkande kan straffas eller ej. I specialmotiveringen till de olika bestämmelserna i narkotikastrafflagen framhåller departementschefen, att genom reglerna om kriminalisering av medverkan finns möjligheter att inskrida mot de personer som driver s. k. knarkarkvartar, d. v. s. lägenheter som utgör tillhåll för narkotikamissbrukare. Utskottet, som även i detta avseende biträder det framlagda förslaget, anser att syftet med motionsyrkandet väsentligen tillgodosätts genom att i lagförslaget införts en uttrycklig bestämmelse om att medverkan till bl. a. överlåtelse av narkotika är straffbar. Motionsyrkandet synes därför inte påkalla någon riksdagens åtgärd.

I *motionerna I: 748* och *II: 955* yrkas även att riksdagen skall anhålla om utredning av frågan om polisen bör få ökade befogenheter att gå in i »knarkarkvartar» och medtaga där befintliga personer för identifiering och registrering.

I 28 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om husrannsakan. Förekommer anledning att brott förövats, varå fängelse kan följa, får husrann-

sakan företas för att söka efter föremål, som är underkastat beslag, för att utröna omständighet som kan ha betydelse för utredningen och för att bl. a. gripa den misstänkte. I fråga om husrannsakan hos annan än denne gäller vissa inskränkningar. I lägenhet som är tillgänglig för allmänheten eller brukar utgöra tillhåll för »lösdrivare eller förbrytare» får i nyss angivna syfte husrannsakan företas även vid rena bötesbrott.

Narkomanvårdskommittén har kommit till uppfattningen, att bestämmelserna om processuella tvångsmedel är tillfredsställande när det gäller att bekämpa den illegala narkotikahandlingen. Under remissbehandlingen har ingenting framkommit som motsäger detta. Mot denna bakgrund finner utskottet det inte motiverat att begära en sådan utredning, som motionärerna avser. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandet. Det finns dock anledning att, i likhet med departementschefen, understryka att det är angeläget att gällande bestämmelser på detta område utnyttjas effektivt.

Kontroll beträffande injektionssprutor och kanyler

Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning, att kontroll beträffande handlingen av injektionssprutor och kanyler bör prövas.

Några regler om begränsningar för utlämnande av sprutor och kanyler till allmänheten upptas inte i den föreslagna förordningen. I *motionerna I: 746* av herr *Högström* och fru *Lilly Ohlsson* samt *II: 956* av fru *Holmberg m. fl.* riktas kritik mot detta förhållande. Motionärerna vill att förordningen skall kompletteras med regler om att inköp av varorna får ske endast mot uppvisande av recept, rekvisition eller läkemedelskort.

Enligt utskottets mening är det svårt att dra några bestämda slutsatser om verkningarna i olika avseenden av en reglering på detta område. Med hänsyn härtill bör regleringen, såsom också departementschefen föreslagit, inte från början göras alltför restriktiv. Samtidigt är det av värde om de vunna erfarenheterna av regleringen snabbt kan föranleda de åtgärder — även i skärpande riktning — som är påkallade. Kungl. Maj:t och socialstyrelsen bör därför få möjlighet att utfärda tillämpningsföreskrifter inom den relativt vida ram som det föreliggande förslaget till förordning medger. Utrymme finns för att i denna ordning åstadkomma en så långtgående reglering som motionärerna förordar. Utskottet kan på grund av det anförda inte tillstyrka motionsyrkandet.

Författningstexten

Beträffande utformningen av författningstexten bör en redaktionell jämkning vidtas i 6 § första stycket andra punkten förslaget till narkotikastrafflag så att den där upptagna förverkanderegeln får samma avfattning som motsvarande bestämmelse i ett förslag till ändring i 36 kap. 1 § brottsbalken, som, enligt vad som förutskickats, Kungl. Maj:t inom kort kommer att framlägga om ändrad lagstiftning om förverkande på grund av brott.

Utöver vad ovan anförts har de i propositionen framlagda författningsförslagen inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer,

A. att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra göras i det genom förevarande proposition, nr 7, framlagda förslaget till narkotikastrafflag — antaga lagförslaget med den ändringen att 6 § erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

6 §.

Narkotika som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt vinning av sådant brott skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt. Detsamma gäller förslag för sådant brott eller dess värde, när mottagande av förslaget utgör brott enligt denna lag.

Narkotika som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt vinning av sådant brott skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt. Detsamma gäller förslag för sådant brott eller dess värde, om förslaget mottagits och mottagandet utgör brott enligt denna lag.

Föremål som — — — — — skäl föreligger.

Injektionsspruta eller — — — — — uppenbart obilligt.

B. att riksdagen måtte antaga följande genom propositionen framlagda förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 3 och 8 §§ lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling,

2) lag angående ändrad lydelse av 81 och 82 §§ lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt,

3) lag angående ändrad lydelse av 63 och 69 §§ lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,

4) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97);

C. att riksdagen i anledning av de genom propositionen framlagda förslagen till

1) förordning om ändring i narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704),

2) förordning med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet anförte;

D. att riksdagen i anledning av motionerna I: 749 och II: 953, såvitt de hänvisats till lagutskott, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet anfört om förbud mot centralstimulerande medel, samt

E. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 746 och II: 956,

2) motionerna I: 748 och II: 955,

3) motionerna I: 749 och II: 953, såvitt de hänvisats till lagutskott och i den mån de icke behandlats under D.,

4) motionen I: 750, såvitt den hänvisats till lagutskott, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 27 februari 1968

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: fru Carlqvist (s), herrar Lars Larsson (s), Hübinette (h)*, Dahlberg (s), Edström (fp)*, Wanhainen (s), Blom (fp)* och fru Nilsson (cp);

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall (fp), Rimmerfors (fp), fru Ekendahl (s), fröken Wetterström (h)*, herrar Bengtsson i Varberg (s), Gomér (cp), Svensson i Kungälv (s) och Göransson (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.